

1938 Seitsmeteistkümnes aastakäik Nr. 1

EESTI KEEL

Akadeemilise Emakeele Seltsi ajakiri

Toimetus:

Joh. V. Veski

Peatoimetaja

J. Mägiste

A. Raun

Toimetussekreter

P. Ariste

Tartu 1938

Akadeemilise Emakeele Seltsi kirjastus

Sisukord.

	Lk.
1. A. Raun , Just Knud Qvigstad 85-aastane	1
2. H. Rajamaa , Dr. phil. Kaarlo Martti Airila juubeli puhul	3
3. E. Muuk , Verbide ja verbaalnoomenite kokkukirjutamisest	4
4. Õ. Beke , Metsaema-leib	17
5. A. Raun , O. W. Masing'i eestikeelsed grammatika-õskusõnad	18
6. M. Toomse , Murdetekst Vaivarast	22
7. Raamatute ülevaade:	
P. Ariste , Uutest läti-eesti keeleõpikutest	23
V. Raud , <i>J. R. Firth</i> , The tongues of men	24
8. Tegevus-aruandeid:	
A. Raun , Akadeemilise Emakeele Seltsi üldaruanne 18. tegevusaasta (1937.) kohta	26
„ Murdetoimkonna 1937. a. aruanne	27
„ „Eesti Keele“ 1937. a. aruanne	28
J. Ainelo , Nimede Eestistamise Toimkonna aruanne 1937. a. tegevuse kohta	29
9. Mitmesugust:	
V. N-s , Soome-ugri keeleteadusest ja selle õppekorraldusest Pariisis	30
„ Zest, kiri, sõna	31
A. R. , <i>Malidna >> Maalja</i>	32
Auhinnatöö Saaremaa kohanimede uurimiseks	32
Résumés. — Summaries.	
1. E. Muuk , Sur l'orthographe des verbes et des noms verbaux s'écrivant en un mot en estonien	16
2. Õ. Beke , "The Forest Mother's Bread"	18
3. A. Raun , La terminologie grammaticale de O. W. Masing	22

EESTI KEEL

Akadeemilise Emakeele Seltsi ajakiri

Toimetus:

Tartu, Rüütli 24, III kord.

Talitus:

Akad. Kooperat., Ülikooli 15, tel. 63.

~~196671~~

Just Knud Qvigstad 85-aastane.

4. aprillil s. a. saab kuulus norra keele- ja rahvaluule-uurija seminaridirektor J. Qvigstad 85-aastaseks, nähtavasti olles vanim nüüdisaja soome-ugri keelte uurijate peres.

J. K. Qvigstad sündis 4. IV 1853 Lyngen'i khk-s Norras. A. 1869 ta lõpetas keskkooli ja 1874 omandas cand. phil. kraadi. 1875 ta sai õpetaja koha Tromsös, 1878 Tromsö seminaris. Siin tuli tal anda algõpetust lapi keeles Norra Finmargi maakonna õpetajaile. Võimaks seda ülesannet edukalt täita, teostas ta oma esimese uurimisreisu laplaste juurde märtsis 1878. Siin ta viibis 3—4 kuud, õppides Kautokeino lapi murret ning niiviisi alustades oma nüüd juba 60 aastat kestnud viljakat uurimistööd, mis talle on toonud lapoloogja nestori auga teenitud nime.

Kautokeinost tagasi jõudnud, asus Qvigstad seminari-õpetaja kohale, sooritas 1881 veel teoloogilise ametieksami ning sai 1883 Tromsö seminari juhatajaks, 1902 rektoriks, mis ametis ta oli kuni 1. aug. 1920. Vahepeal, 1910—1912, oli ta haridusministriks W. Konow' kabinetis. Koolitöö kõrval on Qvigstad väga elavalt tegev olnud ühiskondlikul ja seltskondlikul tööalal.

Lapi keele ja rahvaluule uurimiseks sai Qv. kasutada ainult õppetöö vaheaegu. Tema erakordset virkust osutab ms. asjaolu, et hoolimata intensiivsest õppetegevusest ja teoloogilise studiumi lõpetamisest ta 1881 avaldas oma esimese teadusliku töö „Beiträge zur Vergleichung des verwandten Wortvorrathes der lappischen und der finnischen Sprache“ (128 lk.). Edasi tal tuli teha mitmesuguseid tõlkeid lapi keelde ja kontrollida lapi piibli tõlget. Ometi jäi tal mahti

koos G. S a n d b e r g'iga avaldada „Lappiske eventyr og folkesagn“ (XXXVI + 220 lk.) 1887-ndal ja „Lappische Sprachproben“ (110 lk.) [SUSA III] 1888-ndal a-l. 1893 ilmus Qv. nooremate aastate peateos „Nordische Lehnwörter im Lappischen“ (8 + 365 lk.). Järgmise suurema tööna avaldas ta 1899 koos K. B. W i k l u n d'iga „Bibliographie der lappischen litteratur“ (SUST XIII, 162 lk.). Samal a-l ilmus temalt lp. keele uurimise lühike ülevaade (SUSA XVI), 1901—1904 taas lp. taime- ja loomanimede loendeid. 1903 avaldas ta „Kildeskrifter til den lappiske Mythologie“ (90 lk.), millele 1910 järgnes II vihk (101 lk.). Suuremaid töid ei saanud Qv. nüüd enne välja anda, kuni tal a-l 1920 võimaldati minna pensionile erilise lisatasuga enne 70 a. vanusepiiri kätte jõudmist. Nimelt oli teada, et Qvigstad'l veel suured kogud lp. rahvaluulet olid avaldamata, ning püüti nende trükivalmis-seadmist kõigiti soodustada. Qv-le pandud lootused täidusidki täiel määral: pärast a-t 1920 on tema teaduslik toodang olnud eriti rikkalik. Ta on avaldanud ümarguselt 2400 lk. käsitava lapi seikluste ja muistendite kogu (Lappiske eventyr og sagn I—IV, 1927—1929), edasi Oslo Rahvateadusliku Muuseumi väljaandel (1922—1934, kokku 414 lk.) „Zur Sprach- und Volkskunde der norwegischen Lappen. 1. Die lappischen Dialekte in Norwegen. — Lappische Texte aus Kalfjord und Helgöy: Reste eines ausgestorbenen Seelappendialektes. 2. Lappischer Aberglaube. 3. Lappische Sprichwörter und Rätsel. 4. Lappische Erzählungen aus Hatjeldalen. 5. Lappische Opfersteine und heilige Berge in Norwegen. 6. Lappische Wetterkunde“. Ühenduses väljaandmistegevusega on Qv. teinud terve rea uurimisreise laplaste juurde täiendavate andmete hankimiseks. FFC XVIII, 1 ilmusid temalt 1925 „Lappische Sagen- und Märchenvarianten“. Instituttet for Sammenlignende Kulturforskning kirjastusel on Qv-lt hiljem ilmunud uurimus „Lappische Heilkunde“ (1932, 270 lk.), mis annab täieliku ülevaate lapi rahvameditsiinist, edasi „De lappiske stedsnavn i Troms fylke“ (Troms'i maakonna lapi kohanimed, 1935, 162 lk.). Viimase teose eessõnas teatab Qv. oma kavatsusest välja anda samalaadne teos Finmargi ja Nordland'i maakonna kohta. Hulga lähemaid uurimusi ja ainekukogusid on ta avaldanud Tromsö Muuseumi Aastaraamatus. Nii kirjutab ta selles väljaandes 1921 lapi tähenimedest, 1925 ta avaldas seal tekste soome Naavuono- ja Raisinvuono murdest (31 lk.), 1929 andis ülevaate merelaplastest Nordlandis jne. SUST LXVII (1933) ta kirjutab Tornaesus'e „Ma-

nuale Lapponicum'i" keelest. 1936 ta avaldab W. F. K. Christie lapi ja norra sõnavõrdlused (19. saj. II veerandist). Lõpuks võttis Qv. osa ka ÕES-i „Liber saecularis'est“, avaldades selles kirjutise „Nordische Parallelen zu einem veralteten estnischen und finnischen Werbungsbrauch“.

Eespool juba oli juttu Qvigstad' tegevusest Norra lapi kirjakeele arendajana. Tema poolt lp. keelde tõlgitud teoste arv on silmapaistvalt suur. (Juba 1899. a-l ilmunud lp. kirjanduse loendis leidub Qv. tõlkeid 36 numbrit.) ¹

On eriliselt suur rõõm ja heameel tervitada nii väljapaistvat, ustavat ning viljakat töömeest tema 85 a. sünnipäeva puhul. Akadeemiline Emakeele Selts õnnitleb oma auliiget ning soovib, et väsimatu uurija veel täidumata kavatsused ning ettevõtted teostuksid.

A. Raun.

Dr. phil. Kaarlo Martti Airila juubeli puhul.

7. III 38 täitus EK lugejailegi tuntud soome teadus- ja koolimehe dr. phil. M. Airila (end. Nyholm'i) sünnist 60 aastat.

Omandanud keskhariduse Vaasa reaalgümnaasumis, õppis A. Helsingi ülikoolis 1896—1900 soome ja lähemaid sugu-keeli ja pedagoogikat. Omandas doktori kraadi 1912 (väitekirj „Äännehistoriallinen tutkimus Tornion murteesta“).

Juba ülikoolis E. N. Setälä juhatusel õppides kujunes A. armsaimaks uurimisalaks soome keele rikkalik aineestik (vrd. „Äännehistoriallinen tutkimus Herra Martin maanlainsuomennoksen kielestä“) ja kuigi A. hiljem elas kauemat aega eemal soome keeleteadlaste uurimiskeskusest ja pidi pühendama suurema osa oma energiast ning ajast koolipedagoogilisele ja -administratiivsele tegevusele (ta oli soome, rootsi ja ladina keele õpetajaks Kokkola keskkoolis 1904—06, Jyväskylä Seminari soome keele lektoriks 1906—24; Helsingi ringkonna koolinõunikuks 1924—30, Koolivalitsuse algõpetuse-osakonna haridusnõunikuks 1930—34), ometi on ta järelajätmatult süvenenud soome ja hiljem ka lähemate sugu-

---

¹ Qvigstad' elu ja töö kohta lähemalt vt. „Festskrift til rektor J. Qvigstad 1853 4. april 1928“, lk. VII—XVI.

keelte uurimistöösse. „Suomen kielen muistomerkkejä“ sarjas 1905 E. N. Setälä abilisena avaldatud Kristoffer-kuninga maaseaduse soomenduse jätkuna avaldas A. 1930 sama maaseaduse teisend-tekstide ulatusliku väljaande, „Viron kielen oratio obliqua'sta“ 1933 ja „Vatjan kielen taivutusoppi I, Nominien taivutus“ 1934.¹ Seda arvestades valis Helsingi ülikool A. soome keele dotsendiks 1925 ja määraliseks õppejõuks soome keele alal 1934, mis ajast alates A. pühenduski täielikult oma uurimistöole, eriti „Nykysuomen sanakirja“ koostamisele. Selle suure huviga oodatava teose toimetamisraskused lasuvad nüüd täielikult A. õlgadel.

A. koolipedagoogilise töö tulemustena on valminud (peale arvukate didaktilis-metoodiliste kirjutiste „Virittäjäs“) eriteostena: „Suomen kielen lauseoppi oppikoulujen ja seminaarien tarpeeksi“ (9. tr., 1937), „Suomen kielen äänne- ja sanaoppi oppikoulujen ja seminaarien tarpeeksi“ (7. tr.), „Suomen kielen oikeinkirjoitusoppi“ (6. tr.), (koos Yrjö Paalasega) „Oma kieli, äidinkielen opas kansakoululaisille“ (3. tr.). Nagu juba mainitud keeleõpikute trükkide arvust nähtub, on A. pedagoogilisedki teosed saanud suure menu osalisteks.

Martti Airila teaduslikud ja koolipedagoogilised teosed on saanud ka siinpool Soome lahte alati pälvitud tähelepanu osalisteks ja seepärast soovime küpsesse tööeasse jõudnud soome teadusmehele üha jätkuvat tööindu.

H. Rajamaa.

Verbide ja verbaalnoomenite kokkukirjutamisest.

Kui hinnata eesti verbide kokku- ja lahkukirjutamise probleemi raskust või kergust meie kooligrammatikate reeglite järgi (vt. näit.: A. Kask, J. V. Veski ja J. Väinaste, Eesti keeleõpetus ja harjutustik keskkooli IV klassile, Tuletusõpetus, 1935, lk. 11; E. Muuk ja K. Mihkla, Eesti keskkooligrammatika V, Tuletusõpetus, 1936, lk. 64; jt.), siis näib küsimus olevat äärmiselt lihtne: tarvitseb vaid teada, mis on liitpöörd sõna ja mis on pöörd sõna käändelised ja pöördelised muuted ning tegevusnimed, ja kohe on selge, mil-

¹ Kahe viimase uurimuse kohta vt. EK 1934, lk. 58-61 ja 71-75.

lal kirjutada verbivormid kokku, millal lahku. Ometi kurdavad kõik teadlikumad keeletarvitajad üksmeelselt, et verbide kokku- ja lahkukirjutamine on meie ortograafia raskemaid alasid. Need raskused selguvadki lähemalt, kui jälgida mõnd küsimuse põhjalikumat käsitlust (vt. Joh. Aavik, Eesti õigekeelsuse õpik ja grammatika, 1936, lk. 325 jj., 344 jj., 401).

Kuigi viimatimainitud Aaviku seisukohavõtt kõnesolevas küsimuses on väga tabav ning suuresti selgust toov, arvab alalakirjutanu siiski, et Aaviku lahendus ei tarvitse veel olla lõplik; nii mõnigi üksikasi annaks end siin ka teisiti korraldada. Sellepärast ei ole vististi ülearune kogu verbide ning verbaalnoomenite kokkukirjutamise küsimus veel kord üksik-asjalisele vaatlusele võtta ning püüda selgusele jõuda, kas see keeruline probleem ei lase end keeletarvitaja huvides kuidagi lihtsustada.

1. Kokkukirjutamist põhjustavad tegurid.

Kõigepealt on meil muidugi oluline jälgida neid tegureid, mis põhjustavad üldse verbide ja verbaalnoomenite kokkukirjutamist juurdekuuluvate sõnadega. Esimeses järjekorras tuleb siin arvesse kokkukirjutatavate sõnaühendite tähenduslik-sisuline külg, mis sõnade kokku- ja lahkukirjutamisel on üldse kõige otsustavamaks mõjuriks. Ütleb ju sõnade kokkukirjutamise põhireegel (vt. näit. VÕS⁶, lk. 18), et kui kõrvuti olevad sõnad on omavahel ühendatud niiviisi, et nad kokku moodustavad omaette tähendusüksuse, s. o. kui neil kokkuliidetult on niisugune tähendus, mida neil üksiseisvalt kõrvuti esinedes ei ole, siis tuleb nad kirjutada kokku. See reegel on maksev ka verbide ja verbaalnoomenite kohta (neis vormides, kus verbivorme üldse kokku kirjutatakse), vrd. näit. *käesolev* ('praegune, kõnealune, juuresolev') ja *käes olev* ('käte sees, peos olev'), *käegakatsutav* ('selge, ilmne') ja *käega katsutav*, *sõnakuulmine* ('kuulelikkus') ja *sõna kuulmine*, *silmatorkav* ('teravalt silmapaistev') ja *silma torkav*, *vähempakkumine* ja *vähem pakkumine* jne.

Eelmisist erinevad on kokkukirjutamisjuhtumid nagu *kinnipanemine*, *juurdetulek*, *kaasavõtmine*, *kordaseadmine*, *lahkukirjutamine*, *kokkutulek*, *käimapanek*, *allasõit*, *mahalöömine*, *ärakorjamine* jne. Nimelt nende ühendite tähendussisu jääks sekssamaks ka siis, kui me nad lahku kirjutaksime, vrd. *kinnipanemine* ja *kinni panemine* (vrd. ka: *ma panen kinni* — tähendussisu on sama ka siis, kui me ühendosade

järjekorda muudame). Ometi kirjutame kirjakeele traditsiooni põhjal ka sääraseid ühendid kokku. Juba Aavik on näidanud, et neis ühendes esimene liitosa mõjutab järgneva põhisoona tähendust, kas muutes viimast või andes viimasele teise varjundi (Aavik nimetab sääraseid liitosa verbi tähendust modifitseerivaks sõnadeks, m. t. lk. 329 ja 345); kui me võrdleme näit. ühendite *kinnipanemine* ja *käimapanemine* tähendust selle tähendussisuga, mis on põhisoonal *panemine*, siis on meile tähenduse erinevus silmanähtav; samuti ei ole tähendusvarjund identne sõnade puhul nagu *korjamine* ja *ärakorjamine*: esimesel korral on tegevus kestev, teisel — lõplik¹. Viimasena käsitletud kokkukirjutamistegurit nimetaksime tähenduse modifitseerimise printsiibiks.

Eldasi on meile kõigile tuntud tõsiasi, et kirjakeele traditsiooni põhjal kirjutame osa verbivorme lahku, teist osa ja verbaalnoomeneid aga kokku (näit.: *ära minema*, *ära minna* [infinitiivid], *ära läinud*, *ära mindud* [verbaalsed partitsiivid], aga *äraminev*, *äraläinud* [adjektiivsed partitsiivid], *äramineja*, *äraminemine*, *äraminek* [verbaalsubstantiivid]). Siin järelikult ei sõltu kokku- või lahkukirjutamisnõue ainult verbi tähendussisust, vaid ka ühendi grammatilisest funktsioonist (olenevalt sellest, kas ta on verbaalne või nominaalne), sest tähenduse modifitseerimise printsiip nõuaks ju iseenesest ka infinitiivide jt. verbivormide kokkukirjutamist (*äraminema*, *äraminna*, *lähen-ära* jne.). Kõnesolevat grammatilisest vormist sõltuvat kokkukirjutamistegurit nimetaksime grammatilise funktsiooni printsiibiks.

Peale eelmiste põhjustab kokkukirjutamist veel tegur, mida me nimetaksime kontekstilise selgusenõude printsiibiks. Nimelt ei ole üksipuha, kas kirjutada *tema kohal olek* või *tema kohalolek*, *ühe raamatu arvustuse lugu* või *ühe raamatu arvustuse lugu*, *sellest linnast tulekust saadik* või *sellest linnast-tulekust saadik*, *rongi ette sõit* ja *rongi ettesõit* jne. (vrd. ka Aavik, m. t. lk. 330). Siin mõjutavad kokkukirjutamist peale kontekstilise seose osalt muidugi ka tähendussisulised asjaolud, aga et viimased ei ole ainuotsustavad, nähtub sellest, et osal juhtumel teissugus-

¹ Sel puhul torkab silma sarnasus verbi tähendust modifitseerivate sõnade ja indo-euroopa keelte prefiksrite vahel, vrd. v. *ärasõit*, eks. *Abfahrt*, vn. *otjezd*, ingl. *departure*, prants. *départ* jt., kus *Ab-*, *ot-* ja *de-* on prefiksrid. On võimalik, et säärane naaberkeelte prefiksiline konstruktsioon ongi omalt poolt mõjutanud eesti verbide ja verbaalnoomenite kokkukirjutamist.

ses kontekstis pole kokkukirjutamise järele mingit vajadust (näit. lauses *sellel linnast tulekul oli...* või lihtsalt *linnast tulekul oli...* on ühend *linnast tulekul* kokkukirjutamatagi küllalt selge ning identse tähendusega).

Lõpuks mõjutab kokkukirjutamist veel tegur, mida nime-taksime apositsioonilise inversiooni printsiibiks. Nimelt kui apositsioon esineb tavalises järjekorras, siis kokku ei kirjutata: *poiss Kustas, häälik t, suvinisu Diamant, sõna „hobune“ jt.*; kui me aga selle järjekorra ümber pöörame, siis kirjutame tavaliselt kokku (sidekriipsuga): *Kustas-poiss, t-häälik, Diamant-nisu, „hobune“-sõna* jne¹. Verbaalnoomenite alalt kuuluvad siia, vähemalt osaliselt, ühendid nagu *elaguhüüe, hallohõige, ah-ütlemine, hass-karjumine* jts. (täpsem kirjutusviis oleks õieti: „*elagu“-hüüe, „hallo“-hõige* jne.).

Kui laseme pilgu käia üle selle kokkukirjutamist põhjustavate tegurite rea (ja need ei ole veel ainukesed: väljaspool verbivormide ja verbaalnoomenite ala on neid veel teisi), siis peame tunnustama, et siin tegurite rohkus on küllap vist üheks põhjuseks (on muidugi ka teisi põhjusi), miks verbide ja verbaalnoomenite kokkukirjutamise põhimõtete rakendamine nii raske on. Tahtmata tekib siin mõtte, et kui saaksime osa neist tegureist keelest kõrvaldada, siis ka kokkukirjutamine ise muutuks lihtsamaks.

2. Liitverbid ja ühendverbid.

Nagu teada, on olemas verbiühendeid, mida üheski vormis lahku ei kirjutata, vaid alati kokku, näit.: *abielluma, alahirdama, alavääristama, ebaõnnestuma, eesõigustama, naeruvääristama, peremehetsema, salapäratsema, silmakirjatsema, tasakaalustama, tollimaksustama, uudishimutsema, võidurõõmutsema* jts. Sääraseid ühendeid nimetatakse liitverbideks. Teisi verbiühendeid, nagu juba mainitud, kirjutame kokku ainult osas verbivormides, näit.: *ära minema, tagasi tulema, kaasa võtma, maha jätma, üles tõmbama, alla laskma, ette tooma, kõrvale toimetama* jpt. Neid nimetaksime ühendverbideks.

Kuna liitverbide kokkukirjutamine ei tekita keeletarvitajale peaaegu mingisugust peamurdmist, siis seda keerulisem

¹ On ka neid, kes sel puhul kokkukirjutamist ega sidekriipsu ei poolda, vt. näit. L. Kettunen, *Lauseliikmed eesti keeles*, 1924, lk. 75 (§ 98 näited) ja lk. 100.

ning tülikam on ühendverbide kokku- või lahkukirjutamise probleem. Suuri raskusi tekitab juba küsimus, mida arvata ühendverbiks, mida mitte. Sest mitte iga sõna, mis kuulub verbi juurde, ei moodusta sellega koos veel ühendverbi. Näit. sõnapaarid *laekasse panema, pikkamisi töötama, marke korjama* ei ole ühendverbid (kirjutame kõik vormid lahku: *laekasse panemine, pikkamisi töötav, marke korjanud*), seevastu väljendid *joonde seadma, halvaks panema, osa võtma* on ühendverbid (kirjutame osa vorme kokku: *joondeseadmine, halvakspaneve, osavõtja*).

Missugused on siis ühendverbe teistest eraldavad tunnused? Kõigepealt see, et neile ühendeile on sageli omane mingi mitte-sõnasõnaline, piltlik tähendus, mida neid moodustavail sõnul kõrvuti-esinemisel iseenesest mitte ei tarvitse olla. Näit. *osa võtma* ühendverbina ei tähenda mitte 'kuskilt mõnd osa ära võtma', vaid 'kuskil osaliseks olema'; samuti *joonde seadma* ei tähenda mitte 'ühele joonele, ritta seadma', vaid 'korda seadma, õiendama'. Seetõttu kuulubki ühendverbide hulka rohkesti mitmesuguseid stereotüüpseid rahvaomaseid kõnekäände, nagu *jutti ajama, jalule seadma, kihla vedama, pahaks panema, lipsu lööma, jumalaga jätma, ehal käima, silmas pidama, vaeva nägema, kahevahel olema, nahka panema, nurru lööma, jonna ajama, keha kinnitama, tüli norima, jagu saama, jalga laskma, plehku pistma, ilmale tulema, üleõla vaatama, vägikalgast vedama* jpt. Teiseks iseloomustab kõnesolevaid ühendeid see, et neis esineval verbil on eriline tähendusvarjund, mida samal verbil üksiesinemisel ei ole (tähenduse modifitseerimise printsiip). Seejuures tähendust modifitseeriv sõna kas annab verbile tavalisest hoopis erineva tähenduse (näit. *kinni panema* või *halvaks panema*; vrd. põhisõna *panema*, samuti ühendeid *laekasse panema* või *rutuliselt panema*, milledes *panema* esineb oma harilikus tähenduses ning mis seega ühendverbide hulka ei kuulu) või muudab verbi tegevuse lõplikuks või annab sellele teatava suuna (näit. *ära korjama, kõrvale astuma*; vrd. *korjama, astuma*, samuti rohkesti *korjama, pikkamisi astuma*).

Nagu juba Aavik on märkinud (m. t. lk. 345), aitavad esijoones ühendverbe moodustada verbi tähendust modifitseerivad adverbid, peamiselt just lihtadverbid, nagu *ära, kinni, lahti, alla, maha, üles, peale, edasi, tagasi, ette, taha, kokku, lahku, sisse, välja* jt. Näiteid: *ära viima, kinni lööma, lahti tõmbama, alla hüppama, maha paiskama, üles lendama, peale võtma, edasi lükkama, tagasi tulema, ette võtma, taha jääma, kokku tulema, lahku lööma, sisse astuma, välja vis-*

kama jne. Suurem osa lihtadverbe aga, kaasa arvatud ka sufixitega *-sti*, *-mini*, *-kesi*, *-misi*, *-ti* jne. tuletatud adverbid, ühendverbe tavaliselt ei moodusta (näiteid siia kuuluvaist adverbidest: *aina*, *aegamisi*, *ainiti*, *ainult*, *ajuti*, *alasti*, *alati*, *ammu*, *ammuli*, *areldi*, *avakil*, *eile*, *endamisi*, *ennakult*, *enne*, *eriti*, *esiteks*, *esiti*, *esmalt*, *hajuvil*, *hästi*, *ilusasti*, *paremini*, *mitmekesi*, *päeviti* jpt.); kui me neid erandlikult vahel mõnes vormis kokku kirjutamegi, siis mitte niivõrd seepärast, et meil sel puhul oleks tegu ühendverbiga, vaid peamiselt sõnade kokkukirjutamise põhireegli tõttu, näit.: *ammukuuldud* ('vana, tuttav') *lugu*, *enneolematu* ('uus, üllatav') *nähtus*, *hästikasvatatud* ('viisakad') *lapsed*, *hajuvil-olev*, *alasti-olek* (viimaste kohta lähemalt allpool) jne. Ka rõhuv enamik lihtadverbe (nagu *aegamööda*, *ainuüksi*, *alalõpmata*, *alata*, *alikulmu*, *avasilmi*, *edaspidi*, *eelkõige*, *eeskätt*, *eksikombel*, *enneaegu*, *ennemuiste*, *esialgu*, *esijoones*, *esiotsa*, *harutihti*, *hiljaaegu*, *huisapäisa* jpt.) ühendverbe ei moodusta; näiteid siia kuuluvaist väheseist erandeist: *kahevahel olema*, *üleõla vaatama*.

Mis puutub eriti adverbiaalsesse tugevaastmelisse inessiivisse (näit.: *aukus*, *haakis*, *hanges*, *harkis*, *huntsus*, *kimpus*, *kottis*, *vintis* jt.) ja vastavasse illatiivisse (näit.: *auku*, *haaki*, *hange*, *harki*, *huntsu*, *kimpu*, *kotti*, *vinti* jt.), siis esimese kohta tundub, et ta nagu ei sobiks ühendverbe moodustama, sest ühendid nagu *aukus olema*, *haakis seisma*, *hanges olema*, *harkis püsima*, *huntsus olema*, *kimpus olema* jne. tunduvad olevat liiga juhuslikus seoses selleks, et neid võiks lugeda ühendverbideks; ka verbi tähendus ei tundu siin olevat modifitseeritud. Teisest küljest ei saa aga salata, et neil ühendeil teatav piltlikkus ning kõnekäändlikkus ei puudu (näit. *hanges olema* ei tähenda mitte hange sees olemist, vaid hange-tuiskamise tagajärge; see piltlikkus siin peitub küll rohkem inessiivis eneses kui inessiivi ja verbi ühendis). Seevastu vastava illatiiviga ühendid nagu *auku vajama* (vrd.: *aukuvajunud silmad*), *haaki panema*, *hange tuiskama*, *harki ajama*, *huntsu minema*, *kimpu jääma* jt. on niivõrd lähedased eelmainitud stereotüüpsele rahvaomasele kõnekäändlikele ühendverbidele, et neid viimastest lahutada on kas äärmiselt raske või hoopis võimatu. Seepärast tuleks küll niihästi seesugused illatiivid kui ka nendega paaris olevad inessiivid arvata ühendverbe moodustavate adverbide hulka.

Ühendverbe aitavad tihti kujundada ka noomenite *t r a n s l a t i i v i d*, näit.: *andeks andma*, *heaks arvama*, *heaks kiitma*, *heaks tegema*, *halvaks panema*, *imeks panema*, *kindlaks*

määrama, kindlaks tegema, kõrgeks kiitma, osaks saama, pahaks panema, pooleks jagama, puruks kiskuma, vaevaks võtma, valeks ajama, õigeks mõistma, õnneks võtma jne. Kas aga ühendverbide hulka arvata ka seesugused translatiivsed konstruktsioonid nagu kollaseks värvima, puhtaks pesema, nüriks muutuma, tühjaks laadima, kibedaks tegema, soojaks kütma, viletsaks muutuma, võltsiks tunnustama, võõraks jääma jne., see on juba kaheldavam; vähemalt Aavik ei taha neid kokkukirjutatavaks pidada (m. t. lk. 328 ja 329). Siiski ei saa aga ka eitada, et kuigi neil tähenduse modifitseeritus ei ole selgesti tunduv, ometi näit. ühendi *kibedaks tegema* puhul verbi tegevus on peaaegu niisama lõplik nagu ühendverbidel *ära tegema* või *valmis tegema*. Siin on müüdugi võimalik ka niisugune seisukoht (millele nähtavasti on asunud ka Aavik), et ühendverbe moodustavaiks tuleks lugeda peamiselt adverbe, kuna muude sõnaliikide ühendid siia kuuluksid ainult siis, kui tähenduse erinevus või piltlikkus on ilmne.

Peale eelmainitute moodustavad ühendverbe küllalt sageli ka mitmed teised noomeni- või verbivormid, näit.: *aru andma*, *aru saama*, *tuld andma* ('tulirelvast laskma'), *paika pidama*, *pead murdma*, *tormi jooksmata*, *vaeva nägema*, *jagu saama*, *maja pidama*, *arvesse võtma*, *meeles pidama*, *nõus olema*, *silmas pidama*, *üürile andma*, *mehele minema*, *võidule pääsema*, *ilmale tulema*, *jumalaga jätma*, *seisma panema*, *käima panema*, *lüüa saama* ('lahingut kaotama', vrd. *lüüasaamine*) jne.

Ühendverbide mõiste käsitluse puhul on märkimisväärne veel üks asjaolu: üks ning sama sõna ei moodusta ühendverbi mitte iga verbiga; näit. *mehele minema* ('abielluma') on ühendverb, *mehele ütlema* aga mitte. Isegi üks ning sama ühend võib olenevalt sisust olla kas ühendverb või mitte; näit. *tuld andma* tähenduses 'tulistama' on ühendverb, tähenduses 'piibule jne. tuld andma' aga mitte. Koguni sedagi võib juhtuda, et tavaliselt verbi tähendust modifitseeriv adverb mõne verbi ees ei osuta selleks vähimaidki „võimeid“. Näit. *lahti tegema* on ilmne ühendverb, seevastu ühendil *lahti olema* ei näi olevat ühtegi ühendverbi tunnust: puudub niihästi tähenduse piltlikkus kui ka modifitseeritus (üldse viisi või seisukorda väljendavail adverbidel näikse olevat vähe „kalduvust“ verbiga tihedamalt kokku liituda). Kirjakeele traditsiooni kohaselt kirjutatakse küll ka *lahti olema* osas vormides kokku, ja traditsioonile tulebki õigus anda selles mõttes, et vastasel korral muutuks tarvitus liiga keeruliseks: kui juba mingi adverb tavaliselt kuulub verbi tähendust modifitseerivate hulka,

siis lihtsuse ning „järjekindluse“ pärast loeme teda ühendverbi moodustavaks igasuguse juurdekuuluva lihtverbi ees.

Eelmisest tohiks olla selgunud, et ei ole alati kaugeltki hõlpus kindlaks teha, kas antud juhtumil mõnd konstruktsiooni lugeda ühendverbide hulka või mitte ning kas teda järelikult kirjutada mõnes vormis kokku või mitte. Siin tuleks küll keeletarvitajale soovitada üldpõhimõtet, et kahtluse korral kirjutatagu pigem lahku kui kokku. Seega näit. kui tekib küsimus, kas tarvitada *eespool mainitud* või *eespool-mainitud* või *eespoolmainitud*, siis tuleks juba põhimõtteliselt eelistada esimest varianti, kui ei ole takistamas kontekstilise selgusenõude printsiipi (ka Aavik eelistab siin lahkukirjutamist, m. t. lk. 329). Sedasama lahkukirjutamise eelistamise põhimõtet võiks rakendada ka *eespool mainitud* kaheldavate translatiivsete konstruktsioonide puhul.

3. Kokkukirjutamise senisest ulatusest.

Aavik on juba (m. t. lk. 328 ja 329) kinni naelutanud need äärmused, millesse meil kokkukirjutamisel on satunud („kokkukirjutamistöbi“). Neil meil siin enam peatuda ei tarvitse. Küll aga väärib veel tähelepanu senine keskmine, „normaalne“ tarvitusviis, sest et sellest kõige otsustandvamaal määral oleneb kirjakeele traditsiooni ja teataval määral ka normide kujunemine.

Eespool juba mainisime, et on kombeks saanud kirjutada nn. „liitverbe“ (meie terminoloogia järgi: ühendverbe) osas vormides kokku, osas aga lahku. Seejuures aga kokkukirjutamise ulatus pole kõigis vormides olnud ühtlane: on olnud kõikumisi niihästi selles, et üht ning sama vormi on kirjutatud kokku suuremal või vähemal määral, kui ka selles, et kokkukirjutamise ulatus eri vormides on olnud erinev.

On kõigepealt märkimisväärne, et nagu Aavikki mainib (m. t. lk. 326 allmärkuses), kirjastus „Looduse“ rohkearvulisi väljaandeis — ja need kuuluvad üldiselt kindlasti õigekeelsuslikult soliidsete hulka — kirjutatakse partitsiipe lahku suuremas ulatuses kui mõne teise tuntud kirjastuse väljaandeis („Loodusel“ näit.: *põlvest põlve edasi antud lugude*; mõnel teisel kirjastusel: *põlvest põlve edasiantud lugude*; viimast pooldab ka Aavik). Kuna „Looduse“ tarvitusviisil leidub kuuldavasti poolehoidjaid mujalgi, muuseas ka teiste kirjastuste korrektorite hulgas, siis oleme siin üksmeelest alles kaugel.

Teiseks tuleb märkida, et teo- ja tegijanimesid ning üldse verbaalnoomeneid kirjutatakse meil kokku suuremas ulatuses kui partitsiipe (Aavik fikseeribki selle normiks, m. t. lk. 330). Näit. on meil kombeks saanud järgmisi verbaalnoomeneid küll enamasti kokku kirjutada: *aadrilaskmine, truudusemurdja, tundmaõppimine, õigusemõistja, vettehüpe, õhku-tõusmine, surmaninek, ilmumahakkamine, tööleminek, töökäimine, põlemahakkamine, tööleasumine, maanikumardus, elaguhüüe, raamatupidaja, lendutõusmine, märkilaskmine, hooletussejätmine, unustussejäämine, enesetapmine, enesekaitse* jne. Seevastu samaühendiliste adjektiivsete partitsiipide kokkukirjutamine on hoopis haruldasem nähtus; nende lahkukirjutamine tundubki palju loomulikum, näit.: *aadril laskev vanamees, truudust murdnud sõber, kõike tundma õppiv nooruk, õigust mõistev kohtunik, vette hüpanud koer, õhku tõusnud lennuk, surma minevad kangelased, ilmuma hakanud ajaleht, tööle minev sell, tööl käiv naine, põlema hakanud põhk, tööle asunud streikijad, maani kummarduv metslane, „elagu“ hüüdev poolehoidja, raamatut pidav ametnik* jne.

Seejuures tuleb muidugi arvestada, et sageli võib ühte ning sama verbaalnoomenit kas kokku või lahku kirjutada olevalt tema sisust, näit. *raamatupidamine* ('raamatupidajate tööala') ja *raamatu pidamine* ('teatava üksiku raamatu pidamine'), *enesetapmine* (üldnähtusena) ja *enese tapmine* (üksikjuhtumi ning -isiku kohta käiv) jne. Samuti on võimalik vahet teha näit. *varatõusmise* (üldnähtuse, teatava tõusmisliigi) ja *vara tõusmise* (üksikjuhulise varajase tõusmise; Aavik, m. t. lk. 330), *kodus-istumise* (alalise kodusistumise) ja *kodus istumise* (üksikjuhulise), *kohvikus-käimise* ja *kohvikus käimise*, *alasti-oleku* (= alastuse [vastava omaduse üldnimetusena]) ja *alasti oleku* (juhulliku alasti oleku) jts. vahel. See aga ei muuda üldpilti: verbaalnoomenite kokkukirjutamine on sellest hoolimata sagedasem ning üldisem nähtus kui partitsiipide oma, kuigi ka viimastel teatavas ulatuses analoogiline kokku- ning lahkukirjutamise võimalus ei puudu (vrd. näit. *hajuvil-olev* [= hajane — vastava omaduse üldnimetusena] ja *hajuvil olev* [üksikjuhuliselt]).

4. Kokkukirjutamisjuhiste llhtsustamise võimalustest.

Eelöeldust tohiks selguda, et verbide ja verbaalnoomenite kokku- ja lahkukirjutamise alal raskusi tekitavad peamiselt järgmised asjaolud: kokkukirjutamist põhjustavate tegurite

rohkus, ühendverbi mõiste piiride ebamäärasus ja verbivormide alal valitsev kokkukirjutamise ulatuse ebaühtlus, peale nende muidugi ka veel kokkukirjutamis põhimõtete abstraktsus (viimane on aga meie kokkukirjutamisreeglite suurele enamikule üldse omane). Ütlesime juba eespool, et hõlbusust tooks juba seegi, kui saaksime osa kokkukirjutamistegureid rakendusest välja lülitada.

Mida me selles suunas saaksime teha? Kokkukirjutamise põhireeglit me kõrvale heita ei või: ta on selleks liiga otsustav ja kohane ning tarvituses liiga sügavale juurdunud. Sedasama võib öelda kontekstilise selgusenõude põhimõttest. Kõrvaldada oleks ju ehk võimalik apositsioonilise inversiooni printsiipi; aga suurt kergendust see meile ei tooks, sest selle põhimõtte rakenduspiirkond on äärmiselt kitsas; ka ei tundu kirjutusviis *elagu hüüe* (resp. „*elagu“ hüüe*) pro *elaguhüüe* meile kuigi harjumuspärasena. Hoopis tõhusama tulemuse reegli lihtsustamise suunas saavutaksime, kui saaksime kokku- ja lahkukirjutamise alalt välja juurida tähenduse modifitseerimise või grammatilise funktsiooni printsiibi.

Kõige radikaalsem tee oleks kõrvaldada need mõlemad ning võtta normiks, et verbid ja verbaalnoomenid tuleb kõigis vormides kirjutada lahku, välja arvatud juhtumid, mil kokkukirjutamist tingib kas põhireegel (näit. *käesolev, enampakkumine*), kontekstilise selguse nõue (näit. *rongi ettesõit*, vrd. *rongi ette sõit*) või apositsioonilise inversiooni printsiip (näit. *elaguhüüe*). Säärasel juhtumil kaotaks oma kaalu ka ühendverbide mõiste, sest viimane rajaneb oluliselt just tähenduse modifitseerimise printsiibile: meil ei oleks tarvis enam silmas pidada ühendeid nagu *ära viidud, kaasa toov, üles tõstmine, alla viskaja, sisse sõit* jts., sest need kirjutaksime harilikult niikuinii lahku (arvesse tuleksid ainult ühendid nagu *sõnakuulmine* [vrd. *sõna kuulmine*], *osa saamine* [vrd. *osa saamine*] jts., millede kokkukirjutamist tingib põhireegel). Ühe sõnaga — me kirjutaksime sellisel korral verbe ja verbaalnoomeneid kokku peamiselt ainult siis, kui selleks on reaalne tarvidus, vastasel korral alati lahku.

Kõige raskemaks takistuseks, mille vastu seesugune uueendus pörkab, on kirjakeele traditsioon. Uus reegel lööb meie senised harjumused põhjalikult segi, nõuab grammatikate ja muude normistikkude laialdast ümbertegemist, suuri muudatusi trükitavate raamatute õigekirjutuses, ümberorienteerumist koolitöös jne. — tundub seetõttu meile ebamugav ning raske. Kirjutusviisid *ära sõit, ette jõudmine, kinni*

võtja jts. näivad meile veidrad ning vastuvõtmatud. Kõige selle tõttu on vaevalt loota, et seesugune suur ortograafiline muutus meil läbi lööb¹; on pealegi tunnuseid, mis näitavad, et meie keeletarvitaja on paljudest kirjakeeles toimunud muudatustest kaunikesti tüdinud. Seepärast tuleb radikaalsetest mullistustest sel alal vististi loobuda ning leppida vähemate silumistega, mis hõlpsamini läbiviidavad.

Üks seesugune väiksemaulatuslik reegli lihtsustamise võimalus avaneks meile siis, kui tähenduse modifitseerimise põhimõtte puutumata jätaksime ning kõrvaldaksime ainult grammatilise funktsiooni printsipi, ja seda nimelt verbivormide alalt, võttes reegliks, et kõik verbivormid kirjutame lahku, ning seda reeglit mitte enam laiendades verbaalnoomenile. Seejuures tuleks ühtlasi teo- ja tegijanimi verbivormide hulgast välja arvata ning lugeda verbaalnoomeniteks, mida nad ju õieti ongi (vt. E. Nurm, Kas tegijanimi ja teonimi on pöörsõna vormid? EK 1933, lk. 161). Järelikul tuleks meil siis kirjutada ühelt poolt küll näit.: *ette vaatama, ette vaadata, ette vaatamata, ette vaatav, ette vaadanud* jne. (verbivormid lahku), teiselt poolt aga: *ettevaatamine, ettevaataja, ettevaatus, ettevaatlik, ettevaatamatu* jne. (verbaalnoomenid kokku).

Selle uuenduse head küljed oleksid järgmised:

1) verbivormide arv väheneks kahe võrra — lihtsustuksid verbivormide üksteisest tuletamise reeglid;

2) kõiki verbivorme kirjutaksime kokku või lahku ühtlaste põhimõtete alusel — lihtsustuks verbivormide kokkukirjutamise reegel;

3) verbaalnoomenite (seal hulgas ka teo- ja tegijanime) kokkukirjutamise põhimõtteid oleks võimalik ühtlustada või seosesse viia muude noomenite kokkukirjutamise juhistega (senini vaadeldi teo- ja tegijanime muudest noomenitest eraldi).

Kõnesolev uuendus puudutab peamiselt partitsiipe (vähe- mal määral ka *-mata*-infinitiive). Kuna partitsiipide kokkukirjutamise ulatus, nagu eespool näidatud, on täninigi olnud

¹ Iseloomustav on näit., et kui mõne aasta eest see uuendus allakirjutanu ettepanekul Eesti Kirjanduse Seltsi Keeletoimkonnas arutusel oli, siis see toimkonna liikmete hulgas ei leidnud kuigivõrd poolehoidu.

kõikuv ja nende kokkukirjutamise alal niikuinii tehakse rohkesti õigekirjutus-vigu, siis siin mainitud väikese muudatuse läbiviimine ei tohiks tekitada ülepääsmatuid raskusi.

Lõpuks olgu arusaamatuste ärahoidmiseks rõhutatud, et verbivormide üldise lahkukirjutamise reegel ei takista mingil kombel verbivormide ühtekirjutamist kokkukirjutamise põhireegli kohaselt või kontekstilise selguse nõudel, vaid ainult kõrvaldab verbivormide kokkukirjutamise alal grammatilise funktsiooni printsiibi põhjustatud ebaühtluse. Järelikult jäävad ka edaspidiseks esinema liitsõnad nagu *käesolev, vastupidav, kaelamurdev, tooniandev, ennastsalgav, põhjanev, silmatorkav, paikapidav* jts. Sisult need õieti ei olegi enam partitsiibid, vaid adjektiivid, s. o. kuuluvad samuti verbaalnoomenite hulka.

5. Soovitavad kokkukirjutamisjuhised

verbide ja verbaalnoomenite alal oleksid allakirjutanu arvates seega kokkuvõttes järgmised.

1) Kõik verbivormid kirjutatakse lahku, näit.: *ära minema, ära minemata, ära minna, ära minev, ära läinud* jne. (Verbivormide hulka ei ole arvatud teo- ja tegijanime, mis on verbaalnoomenid.)

Erandina kirjutatakse juurdekuuluvate sõnadega kokku partitsiibid: a) kui neil ühendeil kokkukirjutatult on selline tähendus, mida neil lahkukirjutatult ei ole, näit.: *käesolev, käegakatsutav, mõõduandev, silmatorkav, põhjanev* jne., ja b) kui kokkukirjutamist tingib kontekstilise selguse nõue, näit.: *minu juurdetulnud sõbrad* (vrd. *minu juurde tulnud sõbrad*), *tema hoiul-olev raha, töö korras-olev osa* jne.

2) Verbaalnoomenid (kaasa arvatud ka teo- ja tegijanimi) kirjutatakse (nagu muudki noomenid) juurdekuuluvate sõnadega kokku:

a) kui need ühendid moodustavad iseseisva tähendus-üksuse, s. o. α) kui neil kokkukirjutatult on selline tähendus, mida neil lahkukirjutatult ei ole, näit.: *enamapakumine, raamatupidaja, pilvelõhkuja, keeleõpetus* ('grammatika'), *vaheltkaupleja, enesetunne, enneolematu* ('uudislik, üllatav, kuulmatu'), *peamurdmine* jne., või β) kui täiendsõna modifitseerib põhisõna tähendust, näit.: *ärasõit, tagasitulek, vastuvõtlik, kinnisurumine, ettevõtja, käimapaneke, kordaseadmine, kindlakstegija* jne.; punkti 2a

alla kuuluvad ka piiripealsed juhtumid nagu *enesekaitse* ja *enese kaitse*, *alasti-olek* ja *alasti olek* (esimesed on vastavate mõistete üldnimetused, teised väljendavad üksikjuhulisi olukordi) või *vettehüpe* ja *vette hüpe* [= hüpe vette] (esimene väljendab hüppeliiki: missugune hüpe?; teisel puhul on rohkem rõhutatud koht, kuhu hüpatakse: hüpe kuhu?) jts.;

b) kui kokkukirjutamist tingib kontekstilise selguse nõue, näit.: *sellest linnast-tulekust saadik* (vrd.: *sellest linnast tulekust saadik*), *ühe raamatuarvustuse lugu*, *tema kohalejäämine*, *nende kallaletung* (vrd.: *nende kallale tung*) jne.

c) apositioonilise inversiooni korral, näit.: *elaguhüüe*, *hallohõige*, *ai-karje* jne.

3) Kui täiendsõna ees on tema juurde kuuluv laiend, siis kirjutatakse see täiendsõna järgnevast põhisõnast lahku, näit.: *õigelt teelt hoopis kõrvale eksimine* (hoopis on kõrvale-sõna laiend), *äärmiselt kaugele minev*, *tema ellu astumine* (vrd.: *tema elluastumine*, kus *tema* ei kuulu enam *ellu-sõna*, vaid kogu ühendi *elluastumine* juurde), *rongi ette sõit* (vrd.: *rongi ettesõit*), *raskustest üle saamine* (siin on mõeldav ka *raskustest ülesaaamine*, sest *raskustest* võiks kuuluda ka kogu ühendi *ülesaaamine* juurde; kuna aga järgmise punkti kohaselt lahkukirjutamist tuleb kaheldavalt juhtumeil põhimõtteliselt eelistada kokkukirjutamisele, siis võiks siingi pigem kirjutada lahku), *aknast välja hüppamine* jne. Kui, nagu juba öeldud, ees olev laiend ei kuulu täiendsõna, vaid koguni ühendi juurde, siis kirjutatakse täiendsõna põhisõnaga kokku, näit.: *sõjast osavõtmine* (*sõjast* ei kuulu ainult *osa* juurde), *millestki arusaamine*, *kellestki lugupidamine* jne.

4) Juhtumil, mil eeltoodud reeglid kokkukirjutamist sõnasegelt ei nõua või mil kokkukirjutamisreegli alla kuuluvus on kaheldav või vaieldav, tuleb lahkukirjutamist põhimõtteliselt eelistada kokkukirjutamisele.

E. Muuk.

Sur l'orthographe des verbes et des noms verbaux s'écrivant en un mot en estonien.

L'auteur traite ici un problème d'orthographe estonienne, à savoir le mode d'écrire en un ou en deux mots les soi-disant „verbes composés“ et les noms verbaux. Il propose les changements suivants dans l'usage d'aujourd'hui: 1) d'écrire toutes les formes verbales en deux mots (jusqu'ici on en a écrit une partie en un mot, l'autre partie

en deux mots); 2) quelques noms verbaux qui dans le système grammatical ont jusqu'ici eu leur place parmi les formes verbales, sont à exclure de celles-ci; 3) les règles concernant la manière d'écrire en un ou en deux mots les noms verbaux sont à unifier autant que possible avec les directives en vigueur pour l'orthographe des autres noms.

Metsaema-leib.

Loorits esitab oma töös „Volklieder der Liven“ järgneva rahvateadusliku lisandi:

Kõps lēba.

Ku iza vol jellōn mõtsas vōi mūs kuskis jo kougōn kod jūst, un tämmōn õdōn, ku ta tul kodai, lapst juokšist vastō, siz ta jagiz nānt vail enšš pālō-iend lõjnagist-lēba jara, un se, kui kõps kādst sōdōd lēba, sai „kõps-lēba“ nuttōd. (Ire, 1931, p. 32.)

Hasenbrot.

Wenn der Vater im Walde, oder sonst wo weiter vom Hause, gearbeitet hatte, und ihm am Abend, wenn er nach Hause kam, die Kinder entgegenliefen, dann verteilte er unter sie sein übriggebliebenes Mittagsbrot, und dieses, wie vom Hasen erhaltenes Brot, wurde „Hasenbrot“ genannt.

Ka ungari keeles on olemas *nyúlkenyér* 'jäneseleib'. Zala komitaadis Szepeszd'is on see leib, mille karjane õhtul koju viib ja lastele ütleb, et jänēs on selle andnud (Magyar Nyelvör 17:236). Teise teate järgi esineb see väljend Dunántúl'i (= Transdanuubia, teatud suurem ala paremal pool Doonaud) mitmes komitaadis, nii ka Tolna komitaadis. Ent sarnaseid väljendeid leidub ka Põhja-Ungaris; nii nimetatakse Balassagyarmat'is leivajäänust *nyulka süttötte* 'jänku küpsetatud' (seals., 30 : 144). Ühe teate põhjal öeldakse samuti Nógrád'i komitaadis asetsevas Ipolyvece's väljalt kojutoodud leiva kohta: „Pista kinni, see on ju jänesepiimaga kastetud!“

Ometi ei ole see väljend soome-ugri mõtteviisi saadus, sest ta esineb ka saksas ning tõenäoselt on liivi keelde tulnud samuti saksa keelest, nagu ungarisegi. Nii hüütakse Ungaris Bács'i komitaadi ja Sopron'i ümbruse sakslaste poolt (vt. tsit. kohas, lk. 144), samuti saksa keeleala mitmes muus piirkonnas, näit. Alam-Austrias ja Tšehhoslovakkias *Hasenbrot*'iks teemoona jäänust, mis lastele koju tuuakse, ja mõnel pool ka laste maiustisi. Kütid ütlevad lastele: „Das habe ich dem Hasen abgejagt. Der Hase hat's im Walde gebacken“ (S i m o n y i, seals., lk. 44).

Ungari keeles ometi on veel teinegi, vahest algupärane väljend. Nii esineb Szentes'is ühe teate põhjal *madárláttá kenyér* 'linnu nähtud leib', mis on väljas rännanud. Näit. võidi see viljalõikusele kaasa võtta, kõik aga ei kulumud ära ning osa toodi tagasi. Kui töö oli kauem kestnud, oli leib küll natuke kuiv, kuid siiski hea lastele, sest *lind oli seda näinud!* Seda nimetust mainib ka Nyelvör Debrecen'ist (5:177). See esineb ka suure ungari luuletaja János Arany'i kahes luuletuses. Nii uurivad „Családi kör'is“ väljalt koju saabuva põllumehe pauna lapsed ning rõõmustuvad, kui nad seal leiavad *linnu nähtud leivapalakesi*. Toldi-trilooogia esimeses osas ütleb Toldile tema ustav teener: „Säh, mu sulane, tõin sulle linnu nähtud kannika“ (X laul). Albert Lehmann annab oma suures Toldi-kommentaaris selle kohta järgneva seletuse: „Nii meelitas talumees oma last seesuguse leivatükiga, mille ta oma paunas teelt või väljalt on kaasa toonud. *Linnu nähtud*: mida *lind on näinud*, s. o. mis oli väljas vabas õhus.“

Metsaema-leivast eestis ja Eesti rootsis on juba kirjutanud P. Ariste, ÕES-i Aastaraamat 1931, lk. 3 ja 5. Viimasena nimetatud kohas mainitakse ka nimetust *metsaella leib* (Ris, Kurksi).

Budapest.

Ödön Beke.

„The Forest Mother's Bread“.

In the above, the author discusses the various names of the bread brought home on returning from the forest, the fields, etc. and given to one's children: Liv *kõps-lēba*, Hung. *nyúlkenyér* „hare's bread“, Hung. *madárláttá kenyér* „bread seen by birds“, Estonian *metsaema-leib* „the forest mother's bread“.

O. W. Masing'i eestikeelsed grammatika-oskussõnad.

Õpetatud Eesti Seltsi arhiivis leidub M. A. 92 all käsi-kiri „Versuch einer grammatischen Terminologie zu einer künftige ebstnisch abzufassenden Sprachlehre“ (14 numereeritud lk.), mille autoriks on O. W. Masing. Viimane on oma oskussõna-ettepanekud saatnud J. H. Rosenplänter'ile, ent, nagu viimane tähendab, mitte avaldamiseks, vaid ühes järgneva märkusega: „Vielleicht, dass eine roh hingeworfene Idee Sie interessiert; ich theile sie Ihnen mit dem Versuche einer grammat. Terminologie mit“.

Rosenplänter laskis Masingi käsikirja kopeerida ja varustas selle tiitli ning eessõnaga, millest viimasest ongi võetud eelnev tsitaat. See eessõna on dateeritud 21. IV 1824. Käsikiri on mainitud Rosenplänteril, Beiträge XX, lk. 24, Ahlqvist'il, Suomi 1855, lk. 64 ja K. A. Hermannil, Eesti kirjanduse ajalugu, lk. 318.

Et eestikeelse grammatilise terminoloogia esimesed katsed küllaltki huvi tohiksid pakkuda, siis avaldab allakirjutanu need siin ühes Masingi eesti- kui ka saksakeelsete seletuste ja põhjendustega¹.

Masingi järgi oleks siis:

Releöppetug, Sprachlehre.

1. Nomen — nimmi
2. Adjectiv — kombe
3. Adverb. — wiis ehk luggu
4. Pronom: } ? etwa: eestfõnna
  1. Personal. } 1. aiamöödsse eestfõnna,
  2. Demonstr. } 2. näitaja eestfõnna,
  3. Relat. } 3. nimmetatawa (asja) eestfõnna
  4. Possess. } 4. ommandaja eestfõnna.
5. Verbum — aegamööbdne
  1. Auxil. — aitaja (aegamööbdne)
  2. Activ. — teggew „
  3. Passiv. — tehtaw (aegamööbdne)
  4. Neutr. — fündiw „
  5. Recipr. — endapeälne „
  6. Defect. — polif „
6. Zahlwort — luggew (fõnna)
7. Präposition — muutja „
8. Interjection — hüüdja „
9. Conjunction — wahheline „
- 1 — Conjugiren — aegamööbdma
  - Indicativ — findel (fõnne)
  - Conjunctiv — kahtlane „
  - Optativ — fowitaw „

Joone all on samas toodud järgmised põhjendused, 1) endapeälne puhul: „Weil ein Recipr. eine solche Handlung darstellt, wo der Handelnde zugleich Object der Hand-

¹ Masingi kirjaviisis tähistab ö, mida käesolevas kirjutises trükitehnilisil põhjusil asendab õ, õ-d, punkt vokaali all märgib järgneva konsonandi muljeerumist ja vahetevahel vokaalidel esinev rõhk järgneva konsonandi pikemat välde.

lung ist ; 2) muutja puhul: „Die prae-position zeigt das Verhältniss an, oder bestimmt dieses, und wird denn auch eben dadurch die flection des Nomens bestimmt, mithin das Wort in seiner Endung verändert, deswegen glaube ich die praep. muutja nennen zu können“.

Edasi jätkub terminoloogia esitamine:

Präsens	— ollew	scil. aeg
Imperfect.	— minnew	” ”
Perfect.	— olnud minnew	” ”
Plusquamperf.	— enne minnew.	
Futurum	— tullew.	
Imperativ	— kästja	
Infinitiv	— juur	
Partic. praes.	— ollew	
” praet.	— olnud	
Gerundium	— 1. õlles 2. ollemas 3. ollemast	} — ?

Verbi tuletamise kohta leidub märkus: „Eigentlich ist bei allen ehstn. Verben der Imperativ die radix verbi, so wie in allen übrigen Sprachen, und gehet dieses aus der kindischen Denkart der Menschen, wie sie damals waren, da die Sprach-Anfänge begannen, als etwas natürliches hervor, und sehen wir dieses an Kindern, die von keinem Infinitiv wissen, sondern nur im Imperativ sprechen“.

Käänamis-terminoloogiat esitatakse järgnevalt:

Decliniren	— muutma
das Decliniren	— muutmine
Declination	— mutus
Casus	— muut
Singular	— üks
Plural	— mitmed

Edasi tuuakse deklinatsiooni- ja konjugatsiooni-paradigmased, kusjuures aga käändenimed (käändeid mainitakse 13) esinevad ladinakeelsetena. Ms. teeb Masing vahet kahe tulleva vahel: 1. Tullew. minna armastan. rägib nendafämmoti kuidas ollew aeg. 2. Tullew. ma saan armastama. Samuti märgitakse Tehtawa aegamööbse all 1. Tullew. „Wie das praesens, nur werden einige Adverb. oder Partikel vorgesetzt welche die future Bedeutung andeuten z. B. siis, kui, ehk, küllab, kül, kas etc.“. 2. Tullew. ma saan armastud.

Käsikirja lõpul esitatakse veel järgnev terminite põhjendus:

"Aeg, mis olnud, on mödalainud ehk minnew aeg; tedda petakse kolmesugguseks, 1, on ta minnew; 2, olnud minnew, ja 3, enne minnew.

- 1, Minnew; kui ühhest olnud ehk sündinud asjast, mis ükskõrd olnud, juttustamise wiisi rägitatse; siis sennest, kui ühhest minnewast asjast kõnneldakse; nenda kui: temma olli terwe, kui ta noor olli.
- 2, Olnud minnew aeg. Kui üht asja jo wannast, ehk kaua ehk allati olnud, siis rägitatse temmast kui sesuggusest, mis ämmu, mis kauast, ehk õmmetige sagedast olnud, nenda kui: Jumal on olnud algmifest; sedda on jo pal (sic!) aega, et weupputust on olnud. Sõddimist on olnud iggal ajal.
- 3, Enne minnew (aeg) nimmetab sedda, mis enne sündinud, tehtud ehk olnud, enne kui tõine asji ehk luggu, mis temma järrele tulli, sai sündima ehk ollema; nenda kui: kui kirrikus olli olnud; siis lääksin õppetaja juttule.

Nimmi, igga asjale on nimmi peale tehtud, agga nimmi on üks sõnna, sellepärast sesuggused sõnnad, mista ial üht asja tähhendakse, nimmeks kutsutakse¹.

Kombe. Iggal ajal omma kombe sees, ehk ta on laidetaw ehk kidetaw, wiha ehk maggus etc. ja on siis sõnnad, mis sedda kulutawad, mis ühhest ehk tõifest asjast üttelda, kombe sõnnad. Kui selle sõnna, innimene, tähhenduseks wõttad; siis mõistad, et ühhest innimesest paljogi tulleb üttelda ja tähhendada, seddamõda, kuid temma kombed on; ehk temma on uhke, ehk rummal, ehk mõistlik ehk kõlwato. Kui siis ütled tedda tubli ja hea innimese ollewad, siis kulutawad need sõnnad, temma ausaid kombid; ja on siis tubli ja hea, kombe sõnnad, ehk lühhidalt räkides kombed.

Wiis ehk luggu. Üks asji wõib mitmet wiisi olla, ehk sa näed tedda katki, ehk maas, ehk püsti ollewad, siis näed sa kuidas wiisi ta on; ehk sa rägid innimesest, ja ütled: temma käib ussinaste ehk pitkamiste, siis sa tähhendad, kuidas wiisi ta käib. Sõnnad mista wiisi kulutakse, nimmetakse wiisi sõnnad ehk wiisiks.

Näitus. Pitkiline innimene käib pitkamiste warma innimene käib ussinaste.

Ses kõnnes on innimene nimme-, pitkiline ja warma, kombe-, ja pitkamiste ja ussinaste wiisi sõnnad".

¹ Vist ärakirjutaja wiga pro kutsutakse.

Eeltoodud oskussõnastikus võisime sedastada ühelt poolt Masingi omapärasusi, teiselt poolt aga suurt ühtivust terminite moodustamisviisis hilisemate grammatikutega. Huvitav küsimus, kas need ühtesattumused on spontaanset laadi või on siin võimalik oletada mingeid mõjustusi, peab jääma käesoleval puhul lähemalt arutlemata.

A. Raun.

La terminologie grammaticale estonienne de O. W. Masing.

Un des plus importants pionniers de la langue et de la littérature estonienne dans le premier tiers du XIX siècle, O. W. Masing, créa aussi les premiers termes techniques de grammaire en langue estonienne; mais il ne désirait pas les publier sous la forme d'esquisses qu'ils avaient. A présent, plus de cent ans après, il est intéressant de constater une grande coïncidence de vues, dans la formation de la terminologie technique, entre Masing et les plus récents auteurs de termes spéciaux.

Murdetekst Vaiivarast.

ruokä, mitä kenkä ei_ole enne süönt.

Juhan Remmel, Kutru k., 9. jaan. 1938, Tartus.

oli üks keert vana mois^znikk^v sie teki omale ühe^ot uiket pälit ja_kuttsus likemäلت mois^znikat kaik omale vierass(ri) päli päle. ja_sis ütles kokile . . . omale kokile:

„täna tie mokomaist ruokä, mitä kenkä ei_ole enne süönt. kui tiet, sis mie annan siulä kaks kümment vis rupplä. aka kuij_et_tie, sis sät kaks kümment vis uoppⁱ p^ersä päle.“

no_kokkⁱ oli süres mures sene aššö peräst:

„mitä nüit mie akkan tekemä!“

ulkkus müötä tupa etesⁱ ja_takasⁱ. tuva poissⁱ [parandab kontrollimisel: tuva poikä] sie näki setä luku ja_küisüs tämäلت:

„miks sie täna ninä mures olet?“

kokkⁱ ütles:

„miks mie mures enn_ole, kui errä käškⁱ mokomaist toitto. te^a, mitä kenkä enne ei_ole süönt.“

no_tuva poiss_än^tas tämäلتle üv^a nou:

„säl ripput errä vanat nänkaset jaⁱ pökksilt naulä ottsas. mäne leikk^v sält üks pökksⁱ solpp^v [‘päksiharu’] vällä. sis

lase läpi li^ha massinä pienist tükküst ja pane pannü päle ja prae säl üväst vällä.“

no niit^ä sie kokki teki kuit^ä sie tuva polkä tätä opettas. sai toitto valmist, sis vei la^wvvalē. sakksat akkasivat süömä ja kättäsiivat, et küll on üvä toitto.

no sis kui sakksat mänivät vällä, sis vana errä tuli koki jürē ja küsüs:

„minest sie tekit niit^ä üvä toitto, tänä?“

no kokki ei tahtont setä ütellä erralē ja ütles, ett_erra pannō pa^hast kui mie räkin. no errä ei jättänt ä relekki enne kui piti räkkimä üle^sssä minest tämä teki.

„mie tekin vannost errä näik pökksüst.“

no errä eij_uskont setä juttu.

„kuij_ettō uso, mähkä ittsä vahtimä.“

errä läks vahtimä — näki ett_üft pökksn solppv eij_oltki ottas. koki jutt_oli oikā. niit^ä errä antas kokile kaks kümment vis rupplā, ett_oškas üväst te^hä ja ütles kokile:

„älä sie setä aššō keneleki räki.“

no kokki oli mi(v)ule tuttavā, sie räkkis mi_ule setä luku ja mie niit räkin teilē.

Üles tähendanud M. Toomse.

Raamatute ülevaade.

Uutest läti-eesti keeleõpetustest.

Need vähesed läti keele õpikud eestlastele ja eesti keele õpikud lätlastele, mis olid ilmunud enne maailmasõda või ilmusid maailmasõja päevil, on juba ammu trükist otsas või sisult niivõrd vananenud, et nende kasutamine ei ole enam kuidagi võimalik. On ju mõlemad keeled pärast maailmasõda läbi teinud õige suure sisemise ümberkujunemise. Sellepärast on olnud tõsine tarvidus uute kõnesolevate õpikute järele. Silmatorkavat puuet on katsunud kõrvaldada kaks autorit: dipl. ins. J. Koritz ja naisautor Lūcija Upīte.

Koritz a 193+XVI lehekülge sisaldav raamat „Latvju-vācu-ēstu vārdnica — Lettisch-deutsch-estnisches Wörterbuch — Läti-saksa-eesti sõnaraamat“ (Tartu-Rīga-Kaunas-Warszava(1)-Berlin 1936) tahab olla üheks kõiteks suurest, kogu maailma keeli käsitavaist sõnaraamatute sarjast. Vaevalt suudab autor kunagi jõuda oma optimistlikkude lootuste teostamiseni, sest juba siin mainitud kõide peletab eventuaalsed asjahuvilised ettevõttest eemale. Koritza raamat ei ole üksnes trükitehniliselt räpakas, vaid ka sisuliselt ei leidu peaaegu midagi, mis kõneleks autori leksikograafiliste võimete kasuks. Raamatu alguses on küll 10 leheküljel toodud sadu trükivigu, kuid

tehtud parandused on vaid mingisugune noping suurest vigade lavijnist ning parandustes endis on pealegi oltrasti uusi vigu. Seega siis võib või õigemini — tohib Koritza sõnaraamatut kasutada üksnes niisugune asjahuviline, kes suudab serveerit kriitiliselt võtta.

Täielik vastand Koritza oopusele on U p i t e „Läti keele õpik. — Igaühe valodas mäciba“ (Tartu, Noor-Eesti, 1937, 194 lk.). See õpik on enne kõike tehniliselt nägus ning vaba häirivast trükivigade rägastikust. Ka meetoodiliselt on teos hästi õnnestunud. Autor on võtnud enesele ülesandeks ühe hoobiga sooritada kaks ülesannet: pakkuda samas köites ning sama-aegselt läti keele õpetust eestlastele ja eesti keele õpetust lätlastele. Ülesanne ongi lahendatud õnnelikult. Teose alguses ja lõpus antakse õpetust kummagi keele häälduses ja grammatikas. Keskosa on parlöörialaadiline, kus esitatakse kõik tähtsamad eluualad. Peale selle on kummagi keele jaoks väike valimik lugemismaterjali. Niihästi fraseoloogia kui lugemispalade lõppu on lisatud uute esiletulnud sõnade loetelu. Lühidalt kokku võttes võib öelda, et U p i t e õpik on kõigiti ajakohane, ning üha elavnevates läti-eesti kultuurisuhetes suudab ta kindlasti mõneks ajaks kõrvaldada seni ennast valusalt tunda andnud keelekäsiraamatu puuduse

„Läti keele õpikut“ läbi lehitsedes on allkirjutanule silma puutunud mõni vähem puue, mida autor võiks ehk kõrvaldada teose eventuaalse teise trüki redigeerimisel. On rõõmustav, et autor on ära märkinud, kus kohal läti ortograafia e hääldatakse e-ks ja kus kohal ž-ks. Samuti oleks soovinud täpsamat eritlemist ka katkehääliku märkimises. Kui katke igakordne märkimine muutuks trükitehniliselt raskeks, võiks vähemalt sissejuhatavalt olla selle tüüpiliselt lätipärase hääldamisjoone kohta põhjalikum ülevaade. Oleks põhjust ka tekstis noteerida need juhud, kus kirjapildilt samadest või enam-vähem samadest sõnadest teine on katkega ja teine ilma. Läti keele grammatika käsitluses oleks eestlase seisukohalt küll vajaline veelgi lähemalt selgitada debitiivi, eesti keele omast tunduvalt erineva refleksiivi, futuuri ja määratud objektiivi tarvitamist. Samuti tahaks näha veelgi täpsamat üldhäälduslikku sissejuhatust kummagi keele kohta, kuigi U p i t e seletused üksikutest läti ja eesti keele hääldusseikadest on üllatavalt märkitavad, mida üsna sageli ei leia muudest samalaadsetest õpikutest.

Paul Ariste.

J. R. Firth, **The tongues of men.** Watts & Co, London, 1937.

Selle üldkeeleteadusliku populaarväljaandega tutvumine oleks mitmeti teretulnud meiegi oludes, kus tihti mugavuse tõttu hangitakse populaarteosedki ikka ja ainult saksast. Firth'i teos pälvib tähelepanu oma uudse sisu, esitusviisi voolavuse, üldarusaadavuse ja — last not least — julgete demokraatlikkude seisukohavõttude poolest.

Olles sotsioloogilise koolkonna esindajaid hindab autor inimkõnendit kui inimese kogu organismi ja kõiki igapäevase elu situatsioone haaravat fenomeni. Sellest siis omakorda arusaam, et inimkõnendi senised definitsioonid — nagu: inimkõnend on meie tunnete ja ideede adekvaatne väljendaja — on liiga kitsad ja paratamatult vajavad revideerimist, eeskätt selles osas, milles räägitakse ideede adekvaatsest väljendamisest inimkõnendi kaudu. See olevat ainult fiktsioon, kui arvatakse, et inimkõnend on „mõtte väljendus“, „mee-

dium ideede üleandmiseks teisele indiviidile“, „vahend, millega välispidiselt väljendatakse mõistuse seesmist töötamist“ jne. Autor arvab, et pigemini on õigus Metternich'il, kes kord ütles, et inimkõnendi tavalisemaid tarvitusi on just mõtte peitmine. Lähtudes itaalia sotsioloogi Alfredo Pareto vaateist, mille järgi kõige olulisemateks teguriteks ühiskonnas on ta sisemised jõud, vaistud ja kired, arvab ka Firth, et inimkõnend on teatud põhitungidele vastav lingvistlik käitumine — seega behaviorismi rakendus ka keeleteaduses! Niisiis mitte sõnad pole tähtsad keeleuurimises, vaid kogu situatsioon, milles me asume kõnelemise momendil, kusjuures sõnad on ainult kogu situatsiooni üks osa. See „context of situation“ tuleks võtta fundamentaalseks põhimõtteks isegi foneetikas ja formaalgrammatikas. Inimkõnendit peaks uuritama bioograafiliselt, s. o. jälgides keelelist käitumist erinevatel eluaastatel lapsepõlvest alates. Kogu keeleõpetuse peamine eesmärk ei peaks olema ajast ja arust läinud grammatilise terminoloogia rakendamine tänapäevakeeltele, vaid just keelekriitilise vaistu käsvatamine noortes tähendusõpetuse toonitamiseks, nii et nad igakordsest situatsioonist lähtudes suudaksid eraldada mõtet mõttetusest — nii oleks võimalik kasvatada ka demokraatiale vajalikku mõtteviisi; hävitab ju keelekriitiline suhtumus juba ees eeldused „propagandapoesia“ vastuvõtteks. Liiga palju ebamäärasust keeltes — see on tänapäeva õnnetus. Kuid teose lõpuni lugenud, ei jää meile siiski midagi konkreetsemat sotsioloogilise meetodi tegeliku rakendamisväärtuse kohta — üldpõhimõttest ei piisa, et hinnata ühe või teise voolu eluväärtusi. Peale seesuguste üldist laadi seisukohavõttude, mis täidavad enamiku raamatust, on seal antud hästi loetavaid kultuuriloolisi ülevaateid muinasrahvaste kõnendijumalust, tänapäevaste kirjalike ajaloolisest kujunemisest, põlvkõnendite tekkest Euroopas, universaalkeelte ajaloolisest taustast ning nende tänapäevases sisust ja paarikümneleheküljeline ülevaade ka keelte jagunemisest. Neid peatükke läbib vahest liiga toonitatud usuline vaatekoht, kuid ei saa eitada ka seesuguse vaateviisi väärtusi: niiviisi seadub õigesse valgusse katoliku kiriku suur osatähtsus võrdleva keeleteaduse kujundamisloos. Universaalkeelte mõtte tekkimise üheks oluliseks eelduseks oli Firth'i arvates just tutvumine hiina kirjaga katoliku kiriku vahendusel. Nii naaldub üks esimesi universaalkeele propageerijaid Cave Beck oma teoses „The Universal Character by which all the Nations in the World may understand one another's Conceptions, Reading out of one Common Writing their own Mother Tongues“ paater Ricci' poolt 1637. a. avaldatud hiina keelsete traktaatide tundmisele. Samas ühenduses puudutab Firth ka nende tänapäevast reisu ja tulevikuperspektiive, — ehtsa inglasega peab ta ainsaks realseks teeks nn. World-English'it, s. o. reformeeritud ortograafiaga inglise keelt.

Keelte jagunemist vaatlavas peatükis käsitleb Firth laiendavalt inkorporeerivate (poliisinteetiliste, holofrastiliste) keelte mõistet ja toorporeerivate struktuurid on üldised ka inglise ja prantsuse keeles: nitab, et holofraas pole piiratud primitiivrahvaste keeltega, vaid ei ole võimalik lõhestada niisuguseid ütlusi, nagu seda on alljärgnevad: my-best-Sunday-go-to-meeting-hat, a-place-to-keep-my-books-in's-what-I-want, he-forgot-your-having-told-him-to jne.

Loomulikult pole siin võimalik esildada kõike olulisematki uut, mida pakub mainitud raamat, kuid on kindel, et hoolimata üldsõnalisusest ja mõnedest omapärastest aspektidest on see siiski heaks värskendavaks vahelugemiseks.

Villem Raud.

Akadeemilise Emakeele Seltsi üldaru- anne 18. tegevusaasta (1937.) kohta.

Läinud aastal pidas Selts 6 üldkoosolekut, neist kevadpoolaastal 3, sügissemestril 3. Kolm neist olid peakoosolekud, 3 ettekandekoosolekud. Peakoosolekutest korraldati 2 kevad-, 1 sügispoolaastal. Sügissemestri peakoosolek ühtlasi oli vaidluskoosolekuks uute evangeeliumitõlgete keele üle ning leidis elavat vastukõla. Ettekandeid on peetud 7 isiku poolt 7 (eelm. a. 7 is. poolt 8). Esinenud on 4 ülikooli õppejõudu (4 ettekandega) ja 3 üliõpilast (3 ettekandega).

1937. aastal peetud ettekannete nimestik:

Üliõpil. S. Tanning, Murdeuurimistöö muljeid ja kogemusi. (Vt. EK 1937, lk. 23—33.)

Prof. J. Mägiste, Läänemere-soome keeltesse laenatud indoeuroopa verbiprefiks. (Vt. EK 1937, lk. 65—85: Laenatud indoeuroopa verbiprefikseist läänemere-sm. keelis.)

Prof. A. Saareste, Ettepanekuid E. Muugi „Väikese õigekeelsus-sõnaraamatu“ puhul. (Vt. EK 1937, lk. 86—92: Sooviavaldusi meie õigekeelsuse-sõnaraamatu keelekorra üksikasjus.)

Üliõpil. V. Niilus, H. Ojansuu eesti murdekogudest. (Vt. EK 1937, lk. 140—145.)

Mag. P. Ariste, Häälekongress Pariisis. (Kokkuvõtet vt. EK 1937, lk. 185 jj.)

(Vaidlusi uute evangeeliumitõlgete keele kohta. — Vt. EK. 1937, lk. 186—193.)

Üliõpil. A. Raid, Poola keeleatlasest. (Ilmub edaspidi EK-s.)

Mag. M. Toomse, Analoogilistest passiivvormidest eesti murtes. (Vt. EK 1937, lk. 235—237: Passiivvormide segunemisi.)

Koosolekust osavõtjaid oli: liikmeid 16—31, külalisi 4—17, üldiselt 20—45 inimest. Keskmiselt tuleb iga koosoleku kohta 34 osavõtjat, nendest liikmeid 24, külalisi 10 (eelm. a. vastavad arvud 22, 14, 8).

2. Juhatuse tegevus.

Juhatus on 1937. kalendriaastal pidanud 12 koosolekut, neist kevadpoolaastal 9, sügisel 3. Koosolekuil on arutatud küsimusi ja nende rühmi 111 päevakorrapunkti all, millest on kõne all olnud kevadel 82, sügisel 29. (Eelmisel aastal 13 koosolekut 120 punktiga.)

Õigekeelsusküsimustega on tulnud tegelda peagu niisama intensiivselt kui eelmisel aastal. Kõige rohkem on Seltsilt nõu küsitud perekonna- ja eesnimede eestistamise asjus. Järgmise tähtsamana olid päevakorral kohanimede küsimused. Kordvalt on Seltsi poole pöördutud ka üldisemate õigekeelsusküsimustega, kusjuures eriliseks huvialuseks on olnud asutisnimede kirjaviis. Ülevaade Seltsi juhatuse õigekeelsuslikust tegevusest esitatakse EK lähemais numbris. Aasta jooksul on välja saadetud üle 200 keelelise kirja, mida kõiki ei olnud võimalik arutada juhatuses koosolekuil ning millele enamasti on vastatud lihtsustatud korras.

Kirjastustegevuse alal on välja antud Seltsi Toimetiste kolm uut numbrit, nimelt XXX R. Nurkse, Adjektiiv-attribuudi

kongruentsist eesti keeles, XXXI V. Niilus, Valimik leivu murdetekste (Äratrükk ÕES-i Aastaraamatust 1936) ja XXXII J. Mägiste, Laenatud indo-euroopa verbiprefikseist läänemere-soome keelis. Ajakirja „Eesti Keele“ 16. aastakäigust on jõutud välja anda ainult 6 numbrit, kuna 2 on siirdunud järgmisse aastasse kaastöö hilinemise tõttu. — Eesti keeleteaduse bibliograferimist Õpetatud Eesti Seltsi „E. Filol. ja Ajaloo Aastaülevaadete“ tarvis on jätkatud mag. M. Toomse poolt.

Väljaannete vahetuse alal on juurde tulnud 2 välismaist ja 1 kodumaine vahetaja, kuna 1 välismaa asutisega on vahetust laiendatud. Katsed vahetajate-võrgu suurendamiseks jätkuvad.

Murdeuurimistöös, Seltsi tähtsaimal tööalal, on möödunud a-l saavutatud erakordseid tulemusi (lähemalt eriaruandes).

Hõimutöö alal ei ole liivi lugemikku suudetud kirjastada, sest et hr. K. Stalte käsikiri saabus alles neil päevil. Suvel antud stipendiumiga viibis Soomes üliõpil. Valter Niilus, kes ühtlasi kooperis prof. H. Ojansuu koiva (leivu) ainekke.

Seltsi teadusliku sekretäri kõnetund oli möödunud a-l argipäeviti kl. 13—14 Seltsi büroos, EKA-s, Rüütli 24. Seltsi büroo on aasta jooksul välja saatnud kokku 531 kirja.

1937. a. jooksul on Seltsi vastu võetud 10 uut liiget (eelms. a. 20), peale nende käesoleva uue aasta algul 1. Häälõiguslike liikmete arv on praegu (aastakoosoleku ajal 20. II 1938) 65 (eelmsel a-l oli 63).

Juhatuses koosseis. Läänud aasta märtsis valitud juhatuses lahkus sügisel prof. J. Mägiste, Ungari Valitsuse stipendiaadina Budapesti asumise tõttu. Veidi hiljem lahkus mag. M. Toomse, olles astunud Seltsi palgalisse ametisse. Et kandidaadidest R. Aegna juhatuses tulemast keeldus ja R. Laanes stipendiaadina Saksamaale sõitis, siis täideti K. Musta juurdetulekuga ainult üks vaba juhatuseliikme koht. Teiseks juhatuseliikmeks valiti sügisel erakorralisel peakoosolekul keeleteadlane E. Muuk. Ametid olid juhatuses jaotatud järgmiselt: esimees A. Saareste, üks abiesimees J. V. Veski, teine abiesimees kevadsemestril J. Mägiste, sügissem. E. Muuk, sekretär E. Elisto, I abisekr. H. Reitsnik, II abisekretär K. Must, laekur A. Kask, abi-laekur R. Toona, ametita juhatuseliige V. Niilus.

A. Raun,
teadusl. sekr.

Murdetoimkonna 1937. a. aruanne.

Möödunud tegevusaastal võimaldus Seltsil harrastada murdekogumise hoogtööd hr. riigihoidja eritoetusel. Seetõttu õnnestuski ületada eelmise, muidu õigegi tulemusriikka aasta saavutised peagu 100-protsendiliselt.

Murdeaineseid kogumas olid 1937. a. järgmised 22 stipendiaati:

1. Arike, Juhan — Muhus,
2. Hagar, Helmut — Martnas,
3. Kangro, Bernard — Urvastes,
4. Keem, Hella — Kanepis ja Põlvas,
5. Kukk, Armin — Jämajas ja Ansekülas,
6. Laanes, Ruudolf — Lüganuses,
7. Lassen, Eevi — Kirblas, Kullamaal, Lihulas ja Vigalas,

8. Maalma, Linda — lisakus,
9. Must, Kustav — Jõelähtmes,
10. Niilus, Valter — leivude (Koiva maarahva) juures, Harglas ja Rõuges,
11. Palmeos, Paula — Pühalepas,
12. Põldre, Elin — Audrus ja Tõstamaal,
13. Raud, Villem — Räpinas,
14. Raun, Alo — Hallistes, Saardes, Häädemeestel, Pärnu-Jaagupis, Mihklis, Kullamaal ja Pöidel,
15. Reitsnik, Helga — Lüganeses,
16. Romet, Hildegard — Vaivaras,
17. Sang, August — Lutsis,
18. Tanning, Salme — Helmes, Karksis ja Tarvastus,
19. Toomse, Mihkel — Kihelkonnal ja Vaivara murde alal,
20. Toona, Richard — Koerus,
21. Univere, Aleksandra — Kodaveres ja Maarja-Magdaleenas,
22. Vilgma, Vaime — Haljalas, Kadriinas ja Kuusalus.

Ülevaate kogutud materjalist annab järgnev tabel:

Wiedemann'i järgi kogutud ainetikku (6 khk-st)	31305	sedelit
Lisasõnastikkude järgi kogutud ainetikku (19 khk-st)	11482	„
Ideoloogilist materjali (20 khk-st)	15741	„
Kohanimesid (Ilseni ümbrusest)	110	„
Vastuseid vähemaile küsimustele	6146	„
Muid andmeid (haruldasi sõnu jne.)	3443	„
	Kokku	68227 „
	(1936. a-l	34034 „)

Peale selle on veel kogutud 1304 (eelmisel a. 530) lk. murdetekste ja 20 lk. morfoloogilist ainetikku (peamiselt Koiva alalt).

Seltsi kahe püsivaima murdekoguja, prl. S. Tanningu ja hr. J. Arike' hoolest hindas hr. riigihoidja möödunud aastal erilise autasu määramisega.

Alates I. X 1937 toimib Seltsi murdekogude korraldajana mag. M. Toomse.

Koosolekuid on Murdetoimkond 1937. a. pidanud 8. Toimkonna juhatajaks oli A. Saareste, abijuhatajaks J. Mägiste (hiljem välismaale siirdumise tõttu MT-st lahkunud), sekretäriks A. Kask, liikmeteks F. Linnus, P. Ariste, G. Ränk ja A. Raun.

A. Raun,
teaduslik sekr.

„Eesti Keele“ 1937. a. aruanne.

Ajakirja toimetusse kuulusid läinud aastal J. V. Veski peatoimetajana, A. Raun toimetusesekretärina ja J. Mägiste, P. Ariste ning E. Elisto toimetuse teiste liikmetena. Sügissemestril lahkus toimetusest J. Mägiste Ungarisse siirdumise tõttu ning tema asemele astus E. Elisto.

Toimetus pidas tegevusaastal 2 ametlikku koosolekut. Tavaliselt on küsimusi lahendatud toimetuselike vahelise läbirääkimise teel.

Ajakiri ilmus ettenähtud suuruses, 8 nr-t à 32 lk., kokku 258 lk. Ajakirja trükiti endiselt 400 eks. Esimesed ja viimased kaks nr-t il-

musid kaksiknumbritena, nr-d 3—6 üksiknumbrina. Toimetusest ole-
nemata põhjustel hilines aastakäigu viimaste numbrite ilmumine.

Ajakirjal oli möödunud aastal kaastöölisi 20 (eel. a. 17). Neist
oli ülikooli õppejõude 6, teisi ülikooli lõpetanuid 6 (nende hulgas 2
välismaalast), üliõpilasi ja muid kaastöölisi 8. Kirjutisi on ilmunud
kokku 60 (eel. a. 44). Uudisena on tähtsamatest artiklitest antud
kokkuvõtet ingl. või prants. keeles. Neid on ilmunud kokku 23, ing-
liskeelseid 5 ja prantsuskeelseid 18.

Sisult on aastakäik olnud võrdlemisi mitmekesine: peale puht-
teaduslike kirjutiste on püütud võimalikult palju tähelepanu osutada
õigekeelsusküsimustele. Teaduslike artiklite hulgas on
rõhuvas ülekaalus etümoloogilised uurimused. Väärilist tä-
helepanu on osutatud ka murdeuurimise ja keeleteadusliku
transkriptsiooni küsimusile. Õigekeelsuse alal on võidud
esitada ms. ülevaade ungari õigekeelsuse päevaküsimusist. Ka kee-
leõpetuse probleeme on arutusele võetud. ÕES-i 100 a. juubel
andis põhjust vastava bibliograafilise ülevaate avaldamiseks.

A. Raun,

EK toimetussekreter.

Nimede Eestistamise Toimkonna aruanne 1937. a. tegevuse kohta.

Toimkonna koosseisu kuulusid Joh. Aavik, J. Aineloo (ju-
hat.), M. Lubi, Ed. Sitska, A. Tiitsmaa (sekretär) ja J. V.
Veski.

Toimkond aitas jõudu mööda kaasa sellele suurele üldrahvusli-
kule ning üleriiklikule liikumisele, mille eesmärgiks on, et lähemas
tulevikus ei oleks meil enam eestlasi, kellel puudub eesti nimi. Sel-
leks Toimkonna ja selle juhatuse liikmed aitasid nii Üleriiklikus Ni-
mede-eestistamise Liidus kui ka Tartu organisatsioones korraldada
vastavat propagandat ning selgitustööd nimede eestistamiseks. Mai-
nida tuleks siin Toimkonna juhataja osavõttu Nimede-eestistamise
Liidu juhatuse- ja üldkoosolekuist Tallinnas neljal korral; seejuures
Toimkonna juhataja on praegu Nim.-eestist. Liidu abiesimeh. Tar-
tus korraldati möödunud kevadel ÜENÜ juhtimisel ning Toimkonna
juhatuse jt. seltskonnategelaste kaasabil avalik kohus „Sõdurite Ko-
dus“ suurearvulise publiku osavõtul nende üle, kes ei taha eestistada
oma nime. Seda märgiti elavalt ka ajakirjanduse poolt.

Möödunud aastal on Emakeele Seltsi arhiiv rikastunud ajalehtede
väljalõigete kaudu hulga materjaliga (üle 1000 numbri) nimede ees-
tistamise kohta. Seda tööd jätkatakse tänavugi Toimkonna eelarve
korras.

Siin tuleb mainida ka seda suurt ning tänuväärt tööd, mida on
teinud Ak. Emakeele Seltsi juhatuse ning teaduslik sekretär nimede
eestistamise selgituse alal. Möödunud aastal on Seltsi büroo saat-
nud välja üle 200 kirja, nimelt vastuseid mitmesugusele küsimusele
ning nõuandeid nimede eestistajaile. Samuti on Seltsi juhatuse sek-
retär pidevalt andnud nõu Tartu Linna Perekonnaseisuametis eriti
keeleliste küsimuste alal.

Kahjuks suleti möödunud aasta 1. juuliks Nimede-eestistamise
Nõuande-talitus, mis oli viidud Tartu Linna Perekonnaseisuameti
ruumesse ja mida juhtis E. Elisto. Põhjuseks oli rahapuudus,

sest Tallinnast lõpetati 1. juulil rahaline toetus ja kuigi lubati uut toetust muretseda 1. oktoobrist, ei ole seda seni tulnud. Ühes sellega pidi katkestatama meil ka ainukese täielise uute võetud perekonnanimede kartoteegi täiendamine. Neid töid peaks jätkatama ja selleks leiduma ka raha.

J. Ainele,
Toimk. juhataja.

Mitmesugust.

Soome-ugri keeleteadusest ja selle õppekorraldusest Pariisis.

Soome-ugri keelte õpetamine Pariisis teostub väljaspool Sorbonne'i Ülikooli erilises idakeelte õppeasutises — *Ecole Nationale des Langues Orientales Vivantes*'is. Nimetatud õppeasutis on asutatud 1795. a. Tema eesmärk on õpetada kaasaegsete idakeelte tegelikkust oskust ning ühtlasi anda õppijaile ülevaade nende maade ajaloost ja geograafiast, kus õpetatavad keeled kasutamist leiavad.

Liigitatud on käsitletavat keeled kolme rühma: 1) Ees-Aasia ja Aafrika keeled, 2) Kaug-Ida ja India keeled, 3) Ida-Euroopa keeled. Viimaste hulka on asetatud uus-kreeka, armeenia, vene, poola, tšehhi, serbo-kroaadi ja bulgaaria keele järele ka soome-ugri keeled. Nende õpetamiseks on 1931. a. loodud eri professor. Praegu on soome-ugri keelte professoriks A. S a u v a g e o t, kes peab ettekandeid ungari ja soome keele grammatikast ja annab seletusi nimetatud keelte tekstide kohta. Teda abistavad kaks lektorit-repetiitorit, ungarlane H a l m i ja soomlane S a l o n e n. Õpilaste arv kummaski keeles kõigub kümne ümber. Rahvuselt on nad enamikus prantslased.

Nii ungari kui ka soome keele lektori koht on sisse seatud vastava maa enese poolt, kes maksab ka lektori palga. Teatava osa kulused, mis seotud lektoriametiga, kannab muidugi ka õppeasutis.

Ungari keele, kirjanduse ja kultuuriga tutvumist hõlbustab vastav keskus — *Centre d'Etudes Hongroises en France* — kus on olemas raamatukogu ja lugemislaud. Samuti on soomlastel oma kultuuripropaganda-keskus ülikooli keskraamatukogu finno-skandinaavia sektsiooni (*Section Finno-Scandinave*) näol. Sinna on koondatud ülikooli raamatukogudest kõik soomekeelsed raamatud.

Seega on asjastuhvitatuil Pariisis võimalik saada teatav ülevaade meie mõlema vennasrahva keelest ja kirjandusest ning kultuurist üldse. Sama ei saa aga öelda eesti kohta. Ülikooli raamatukogudes puuduvad eestikeelsed raamatud peagu täiesti. Sorbonne'i kogus on ainult Tartu Ülikooli väljaandeid. Mujal kogudes leidub juhuslikke eksemplare, näit. *Bibliothèque Nationale*'is mõned prof. Mägiste ja prof. Saareste teosed.

Eesti keele lektori koha ja hädatarvilikumate eestikeelsete raamatute erikogu loomine, kas või Soome eeskujul, oleksid küsimused, mis võiksid Eestis kaalumisele tulla. Nimetatamata ei saa jätta, et Pariisi asjaomaste keeleteadlaste ringkondades on teatav huvi eesti keele vastu olemas. Nii kavatseb prof. S a u v a g e o t sel õppeaastal pidada ettekande eesti keele völdetest ja prof. F o u c h é, kes on Sorbonne'i Ülikooli foneetika-professor ning ühtlasi ka *Le Musée de la Parole et du Geste*'i juhataja, on asunud grammofoniplaatile registreerima näiteid eesti ühiskeelest ja murdeist.

V. N-s.

Žest, kiri, sõna.

Märkmeid ühe doktoritöö puhul.

Hiljuti kaitses oma doktoriväitekirja Pariisis Sorbonne'i ülikoolis 1900r hiina õpetlane B. Tchang Tcheng-Ming. Väitekirja, millele oponeeris rida üldkeeleteaduse alal tuntud prantsuse õpetlasi ja sinolooge, leiti erakordselt tuumakas olevat ja tunnustati hästi kordaläinuks.

Töö teemaks oli „Hiina kiri ja inimese žest“¹. Peatumata pikemalt väitekirja sellel osal, mis käsitleb lähemalt hiina kirjaviisi (pole see ju käesoleva kirjutise eesmärgiks), püütakse siinkohal anda lühike ülevaade nimetatud uurimuse nendest tulemustest, mis üldkeeleteaduslikult on olulised.

Hiina õpetlane lähtub seisukohalt, et žestilise kõnendi (langage gestuel) olemasolu on fakt. Missugune on kirja ja žestilise kõnendi vahekord, see on nimetatud töö üks peaprobleeme.

Igasuguse kirja aluseks peetakse kõnendit. Missugune on see kõnend, küsib autor, ja vastab, et kirjale aluseks olnud kõnend ei tarvitsenud sugugi olla oraalne kõnend (langage oral). Viimast süiski mitte päris kõrvale jättes rõhutab ta, et kirjale on olnud aluseks žestiline kõnend. Eriti rikkalikku illustratsiooni ja tõestusmaterjali pakkuvat sellele väitele hiina süllaabiline kiri, vähem küll muud süllaabiis-foneetilised ja alfabeetilised kirjad.

Nagu rohketest tsitaatidest ja rikkalikust kirjanduseloendist ilmneb, on autor kasutanud muu hulgas ka kõige uuemaid üldkeeleteaduse, psühholoogiasse ja sotsioloogiasse puutuvaid teoseid. Eriti on rõhku pandud teostele, mis käsitlevad kurtummade žestilist kõnendit. Samuti on kasutatud ka uurimusi Põhja-Ameerika indiaanlaste žestilise kõnendi kohta. Huvitaval kombel langeb nende rahvaste algeline piktograafiline kiri täielikult ühte nende žestilise kõnendiga. Arvestades neid uurimusi ning olles tuttav 1899. a. leitud Yin'i kirjamärkidega, mis pärit a. 1401—1122 e. Kr. ja on väga algelist laadi, julgeb hiina õpetlane püstitada ülalesitatud seisukoha.

Pole huvitusetä märkida, et Tchang'i seletused ei lükka ümber seniseid hiina kirjamärkide klassifikatsioone, küll aga avardavad neid. Lähtudes žestist on võimalik seletada ka nende kirjamärkide algupära, mida seni peeti „aegade vältel niivõrd muutunuks, et nende algtäendus ja -kuju täiesti on tuhmunud“.

Žeste jaotab Tchang kirjeldavateks (descriptif) ja näitavateks (indicateur). Nii esimeste kui ka teiste kohta leiab ta rikkalikke näiteid hiina kirjast. Mis veel tähtsam, isegi kombineeritud, mitmest osast koosnevad kirjamärgid, mis seni olid lausa mõistatuseks, on võrreldavad kurtummade ja indiaanlaste kombineeritud žestidega!

Mitte sõna, vaid žest (ja siis alles sõna) on kirja aluseks. Kirjamärgid on tardunud žestid (gestes figés). Need on üldkeeleteaduse seisukohalt viljakad põhimõtted, mida seesuguses ulatuses seni veel keegi polnud rakendanud.

V. N.-s.

¹ L'Écriture Chinoise et le Geste Humain (Variétés Sinologiques, Nr. 64).

Malidna >> Maalja.

Mihkli kihelkonnas asub kuulus *Maalja* linnamägi ehk muistne *Soontagana* linnus. Mihkli kiriku arhiivis leidub ürik, dateeritud a-l 1773 tolleaegse pastori J. F. Glanström'i poolt. Selles tsiteeritakse varasemaid andmeid, nimelt a-st 1681 ja 1683 Malidna Zahn, 1682 Malidna Jaans. Ka 1680. a. all leidub Malidna.A-l 1620 aga esineb Jacobus de la Gardie poolt antud ürikus Kurrefjell, Wastepa og Malins Gods, edasi 1624 Gustav Adolffil Kurrefjell, Wastepa (või Westepa) og Malings Gods, samuti 1651 Kristiinell Kurrefjell, Westepa och Malings Gods. 1751. a. esineb Inventarium'is ja ühes teises ürikus Mallina, 1791 Malina. Nagu osutavad vormid Malins ja Malings, oli muutus *tn* > *nn* tugevas astmes igatahes enne a-t 1620 lõpule viidud. Sõnaühendis Malidna Zahn tuleks Malidna käsitada genitiiviks; sellisena see esindaks *liitna-sõna nõkra astet. Kui 1680. j-j-te a-te Malidna ei ole arhaiseeriv kirjavaiks, siis toimus assimilatsioon *tn* > *nn* enne tugevas astmes ja levis siit nõrgasse.¹

A. R.

Auhinnatöö Saaremaa kohanimedele uurimiseks.

1. Eesti Vabariigi 20-nda aastapäeva puhul Akad. Emakeele Selts kuulutas välja auhinnatöö teemal „Saaremaa kohanimed, nende tüpologia ja relatiivne kronoloogia“. Auhinnatöö kirjutajal tuleb läbi töötada Saaremaa kohanimed, kasutades ms. AES-i vastavaid kogusid.
2. Auhinnatöö esitamise tähtpäev on 1. dets. 1939. Tööle tuleb lisada kinnises ümbrikus teade autori nime ja aadressi kohta.
3. Auhinnaks on 250 krooni. Auhindamiskomisjonile jääb õigus seda summat tarbe korral mitme osavõtja vahel jaotada või sellele lisaks veel muid ergutusauhindu määrata.
4. Auhinnatöö kirjutamisest võivad osa võtta kõik Eesti Vabariigi kodanikud. Töö tuleb kirjutada eesti keeles.
5. Auhinnatööd vaatab läbi ning hindab AES-i juhatuse poolt määratav komisjon, mille koosseisu peale keeleuurijate palutakse ka vähemalt üks ajaloo- või muinõusteaduse esindaja.
6. Auhindamise tulemustest teatatakse aastakoosolekul veebruaris 1940.
7. Auhinnatööd antakse autoritele soovi korral tagasi kolme kuu jooksul auhindamise tulemuste väljakuulutamisest arvates.

---

¹ Mihkli kiriku arhiivi lahke kättesaadavaks tegemise eest suvel 1937 võlgnen tänu pastor J. Truule.

Vastutav toimetaja: Joh. V. Veski.

Väljaandja: Akadeemiline Emakeele Selts.

SOOME-EESTI SÕNARAAMAT

Toimetanud JUULIUS MÄGISTE

Nimetatud sõnaraamat ei ole üksnes kuiv sõnadekogu, vaid selles leidub rohkesti kõnekäände, lausenaiteid, käändetarvitamise näiteid verbide juures, Idiomaatilisi väljendusviise ja muud mitmekülgset aineistikku, mis on tähtis õppijaile, tõlkijaile ja kõigile keeletarvitajatele. Silmas on peetud ka igakülgset teaduslikku terminoloogiat. Peale muu sõnavara sisaldab sõnastik ka valiku kohanimesisid ja kõige tarvitavamaid soome sõnalühendeid. Autorit peetakse heaks soome keele ja soome murrete tundjaks. Teos on ainulaadne ulatuselt, ajakohasuselt ja kompetentsuselt.

AKAD. EMAKEELE SELTSI KIRJASTUS, TARTUS 1931.
VIII+688 lk., alandatud hind 7 kr.

Ladu: Akad. Kooperat. raamatukauplus, Ülikooli 15, Tartu.

Muid Akadeemilise Emakeele Seltsi toimetisi:

Eesti nimi. Valik uusi perekonnanimesid. Toimetanud J. Mägiste ja E. Elisto, Tartu 1935, 104 lk. Hind 50 senti. Pealadu ja omanik: Nimeede Eestistamise Liit, Vene 23—9, Tallinn.

Eestipäraseid eesnimesisid. Toimetanud J. Mägiste. Tartu 1936. 40 lk. Hind 50 s. Kirjastaja: Nimeede Eestistamise Liit, Vene 23, Tallinn.

Eestlasele eesti nimi. Koguteos, 70 lk. Hind enne 50 s., nüüd 25 senti.

Soome kirjastik. Nr. 2, 3, 4, alandatud hind à 10—15 s.

Liivi lugemik I—IV, à 25—40 s. Setu lugemik I, II. Hind 50 ja 75 s.

Valik grammatilisi oskussõnu. Hind 25 s.

Valik eesti kirjakeele vanemaid mälestisi. A. Saareste ja A. R. Cederberg. Vihk I. Hind 2 kr. — Vihk II. Hind 2 kr. 50 s.

Eksperimentaalfoneetika alged. W. E. Peters. Hind 40 s.

Wanradt-Kõlli katekismuse katkendid. A. Saareste. Hind 50 s.

Esimese eestikeelse raamatu, Wanradt-Kõlli katekismuse keelest. A. Saareste. Hind 40 s.

Keel ja loogika. A. Koort. Avec un résumé. Hind 50 s.

Eelmiste ladu: O/ü. Noor-Eesti, Rütli tän. 11, Tartu.

Algsm. 1. silbi eä eesti keeles. J. Mägiste. Avec un résumé. Hind 30 s.

Eesti keeleala murdellisest liigendusest. (Kolme kaardiga.) Albert Saareste. Avec un résumé. Hind 60 s.

Kümme aastat eesti murrete süstemaatset kogumist. A. Saareste. Avec un résumé. Hind 50 s.

Kõhklevald mõtteid läänemere-soome laensõnade-uurimise puhul. J. Mägiste. Avec un résumé. Hind 40 s.

Eesti saama-futuuiri algupärasest ja tarvitamiskõlblikkusest. J. Mägiste. Avec un résumé. Hind 50 s.

Adjektiiv-atribuudi kongruentsist eesti keeles. R. Nurkse. With an English Summary. Hind 1 kr.

Intonaatsiooni, kvantiteedi ja dünaamilise rõhu suhteist eesti keeles. E. Põldre. Avec un résumé. Hind 40 s.

Ladu: Akad. Kooperat. raamatukauplus, Ülikooli 15, Tartu.

Kõigilt siinseilt väljaandest ant. A. E. Seltsi liikmeile 20% hinnaalandust, välja arvatud Eesti nimi ja Eestipäraseid eesnimesisid (vt. ülal). — SOOME-EESTI SÕNARAAMATULT ka „Eesti Keele“ tellijatele 20% (s. o. 1 kr. 40 s.) hinnaalandust.

EESTI KEEL

(Akad. Emakeele Seltsi ajakiri, XVII aastakäik, 1938)

ilmub aasta kohta kaheksa numbrit, à 32 lk., kokku 256 lk. Kevadsemestril ilmub neli, sügispoolaastal neli numbrit.

Tellimise hind aastaks sisemaale 3 kr., välismaale 4 kr., pooleks aastaks sisemaale 1 kr. 50 s. Üksiknumbri hind 40 s., kaksiknumber 80 s. Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised ja linnades suuremad raamatukauplused. Üksikuid numbreid on müügil Tallinnas Tall. E. Kirj. Üh. „Päevalehe“, Tartus O/Ü. „Noor-Eesti“ ja Akad. Kooperatiivi raamatukaupluses. Viimasēs ka talitus (Tartu, Ülikooli 15, tel. 63).

Varemad aastakäigud:

- I—IV aastak., 1922—1925, à 192 lk., brošeeritud, hind à 2 kr.
- V—VIII aastak., 1926—1929, à 256 lk., brošeeritud, hind à 3 kr. 20 s.
- IX—XV aastak., 1930—1936, à 192 lk., brošeeritud, hind à 2 kr. 50 s.
- XVI aastak., 1937, 258 lk. brošeeritud, hind 3 kr. 50 s.

Ilmunud broš. aastakäikudel raamatukogudele ja koolidele 15 %, Seltsi liikmeile 20 % hinnaalandust. Saada Noor-Eesti raamatukauplusest.

Erisoodustused:

„Eesti Keele“ 1938. aastakäigu tellijale annab AES võimaluse saada EK neljast esimesest aastakäigust vabal valikul kaks tasuta (saatekulude vastu), peale selle osta viiet ja kuuet aastakäiku poole hinnaga, s. o. à 1 kr. 60 s. Kirjalikult soovi avaldades ning raha ette saates — talituse kaudu (Akad. Kooperatiiv), isiklikult (tellimiskviitungi ettenäitamisel) — otse Noor-Eestilt. Soomeeesti sõnaraamatult (vt. eelmisel leheküljel) saavad EK tellijad 20 % (1 kr. 40 s.) hinnaalandust — Akadeemilisest Kooperatiivist.

EESTI KEEL

kui ainuke keeleline ajakiri Eestis

taotleb kahesuguseid sihte: 1) valdada teaduslikke uurimusi eesti keele ning sugukeelte alalt, käsitledes ka üldkeeleteaduse probleeme, ja 2) võimalust mööda rahuldada tarvet puhtõigekeelsusliku ajakirja järele.

EESTI KEELES

leivad käsitlemist õigekeelsuse ning keele tegeliku korralduse küsimused. EK-s avaldatakse Akad. Emakeele Seltsi juhatuse ja E. Kirj. Seltsi Keeletoimkonna keelelisi otsuseid ning reegleid. Eriti sagedasti käsitletakse koha- ning isikunimed kirjutusviisi.

EESTI KEELES

ilmub tarvidust mööda keelelise kirjanduse, eriti tegelikkude tarvituse minevate teoste (käsi- ning õpiraamatute) arvustisi, murdetekste, ülevaateid tööaladelt jne.

Toimetus: Tartu, Rütli 24, III kord. Tel. 2-81 (peatoimetaja).

HIND 40 SENTI.